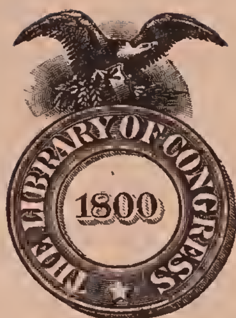

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

HINDUSTANI SELECTIONS

IN THE

NASKHI AND DEVANAGARI CHARACTER.

WITH A

VOCABULARY OF THE WORDS.

PREPARED FOR THE USE OF THE

SCOTTISH NAVAL AND MILITARY ACADEMY

BY

JAMES R. BALLANTYNE.

SOLD BY MADDEN & CO. 8 LEADENHALL STREET, LONDON;
C. SMITH, 87 PRINCE'S STREET, EDINBURGH;
AND AT THE MILITARY ACADEMY, LOTHIAN ROAD.
M.DCCC.XL.

EDINBURGH: PRINTED BY BALLANTYNE AND HUGHES, PAUL'S WORK, CANONGATE;
AND BY COX AND SON, LONDON.

PREFACE.

The bulk and expensiveness of elementary Hindustani books is a subject of frequent complaint. This compilation is designed to furnish to the beginner an easy course of reading, which, being accompanied by a vocabulary, he can go through, without being under the necessity, at the outset, and before he has acquired a taste for the language, of providing himself with a costly dictionary. The object of the Compiler will be fully attained, if the perusal of this little Collection shall excite in the Student the ambition to prosecute still further the study to which these pages shall have introduced him.

ANALYSES AND TRANSLATIONS.

No. I.

Uhmuk bin Hubbunuk, a proper name; the nom. to *tha* (was); *ek* (one, or a) *shukhs* (person); *jo* (who) rel. pron.; *waste* (for the sake), postpos.; *puhchanne ke* (of recognising), gen. case of the infinitive mood, used as a verbal noun, [Gram. p. 25, Note ‡], governed in the gen. by *waste*, [Gram. p. 35]; *upne ko* (himself) acc. of *ap*, [Gram. p. 22], governed by *puhchanne; rukhta tha* (was keeping or placing,) imperf. third pers. sing. mas. of *rukhna*, agreeing with *jo*; *ek* (a) *mala* (necklace,) a noun mas. nom. sing. the object of *rukhta tha*, [Gram. p. 39]; *gule men* (in, or on, his neck,) the mas. noun *gula* being put in the inflected form by the postpos. *men*, [Gram. p. 35.] *Ittifakun* (by chance), an adv.; *ek* (one), *roz* (day), *so-guya*, (he fell asleep), third pers. sing. mas. of the simple past tense of *so-jana*, an intensive compound, [Gram. p. 33], formed of *sona* (to sleep), and *jana* (to go). *To* (then) adv., *ŏŏs ke* (of him), gen. of *wŏŏh;* the postpos. *ke* used, because the word is governed by a masculine noun (*bhaee*), which is not in the nom. case sing. [Gram. p. 19]; *chhote* (little), inflected mas. sing. of *chhota*, agreeing with *bhaee ne* (brother), a masculine noun sing., which, being the agent of a past tense of an active transitive verb, requires the particle *ne*, [Gram. p. 29]; *wŏŏh* (that), demonst. pron. nom. sing. mas., agreeing with *mala* (necklace), which is the object of the verb *rukha* (placed). This being a past tense of an active transitive verb, agrees not with its agent *bhaee ne*, but with the object *mala;* and this being third

pers. mas. sing., the verb is in the third pers. sing. mas. of the simple past tense; *upne gule men* (on his own neck); *upne* is the second form of the gen. of *ap*, governed by *gule*, which is a mas. noun, *not* in the nom. sing. *Uhmuk ne* (uhmuk, P.N.), the agent of *pōōchha; jagkur* (having awoke), past conj. part. of *jagna; pōōchha* (asked), past tense of the active transitive verb *pōōchhna;* hence not agreeing with its agent *uhmuk ne*, nor with its object, which is not a word in the nom., but a *sentence*, and requiring therefore to be put in the third pers. mas. sing., [Gram. p. 30]. *Ki* (viz. or as follows), a conj., introducing a reported speech; *tōō* (thou), *hai* (art), second pers. sing. pres. of the defective auxiliary verb; *Uhmuk bin Hubbunuk* (P.N.); *pus* (then) adv., *kaun* (who?) the interrog. pron. *hōōn* (am), first pers. sing. pres. of the defective aux. *main* (I).

No. II.

Ek (a) *talib-ŏŏl-ilm* (student), *guya* (went), third pers. mas. sing. past tense, agreeing with *talib-ŏŏl-ilm*, of *jana; ghur* (to the house), a mas. noun governed by the postpos. *ko* understood; *kisee telee ke* (of a certain oilman)—*telee* is a noun mas. of the second declension, which, being governed by *ghur*, a mas. not in the nom. sing., takes *ke* as its sign of the genitive, [Gram. p. 19]. The pron. *kisee*, inflected form of *koee* (some one), is inflected by the same postpos. which inflects its noun *telee*, [Gram. p. 49]; *aur* (and); *dekha* (he saw), third pers. sing. mas. of the simple past tense of the active transitive verb *dekhna*, agreeing [Gram. p. 30] not with its agent, (which, if expressed, would be *ŏŏs ne*,) but with its object, *ghunta* (a bell), a mas. noun nom. sing. *gule men* (on the neck); *gula*, a mas. of the first decl. assuming its inflected form before the postpos. *men*, [Gram. p. 35]; *bail ke* (of the bull), a gen. with the sign *ke*, because governed by a mas. noun (*gule men*) not in the nom. sing.; *ŏŏske* (of him) gen. of *wŏŏh*, with the sign *ke*, because governed by *bail ke*, a mas. noun not in the nom. sing. *Pōōchha* (he asked), third pers. sing. mas. past tense of *pōōchhna*. The agent, if expressed, would be *ŏŏs ne;* and the object being a sentence (*yih kya hai*), and not " a word in the nom.," the verb is put in the third pers. mas. sing., [Gram.

p. 30]; *yih* (this), nom. sing.; *kya* (what?) *hai* (is). *Oŏs ne* (he), the inflected form of *wŏŏh*, followed by the particle *ne*, indicating that it is the agent of a past tense of an active transitive verb; *kuha* (said, or replied), the past tense of the transitive verb *kuhna*, placed in the third pers. mas. sing., because the object is a sentence, and not "a word in the nom." *Awaz se* (by the sound), abl. sing. of a fem. noun; *isee kee* (of this very thing), the gen. of the pron. *yih*, with the emphatic termination *ee*, equivalent to *very, merely, exactly*, &c. Being governed by a feminine noun, the pronoun in the gen. has the sign *kee; chulna* (the going), inf. used as a verbal noun; *is ka* (of him), gen. of *yih*, governed by the mas. nom. sing. *chulna*, wherefore the gen. sign *ka* is used; *hota hai* (is becoming), third pers. sing. mas. compound pres. of *hona*, agreeing with its nom. *chulna; mu'lōōm* (known), an Arabic participle used as an adjective; *mŏŏjhe* (to me), dat. sing. of pron. *main*. *Talib-ŏŏl-ilm ne* (the student), the agent of the past tense of the verb trans. *kuha* (said), which, having no object in the nominative, is put in the third pers. mas. sing. *Ugur* (if); *khura, khura* (whilst standing still), adj. nom. sing. mas., agreeing with *bail* (understood); the repetition of the adj. indicates continuation in the state in question; *hilaya-kure* (he shall make a practice of shaking it), third pers. sing. aorist. of *hilaya-kurna*, a compound of *kurna*, and the past part. of *hilana*, [Gram. p. 34]; *to* (then); *kya* (what?) *duryaft howe* (will be discovered), third pers. sing. aor. of *duryaft-hona*, a "nominal" compound verb, [Gram. p. 33], formed of *duryaft* (discovery), and *hona* (to become). *Telee ne* (the oilman), the agent of *diya* (gave), third pers. sing. mas. past tense of *dena*, agreeing with its object *juwab* (answer), this latter being in the nom. case, [Gram. p. 30]; *ki* (that, or viz.), a conj. introducing a reported speech; *mera* (my), genitive of *main*, agreeing with *bail* (bull), *nuheen* (*hai* understood), (is not), *talib-ŏŏl-ilm* (a student.)

No. III.

A person was very bad-voiced, and he imagines himself good-voiced. By chance, one day, that person had remained singing something. A washerman, having taken a rope, came near him.

He (the singer) enquired, "What is it?" He replied, "Health to your worship! I had imagined that my ass is speaking."

No. IV.

The son of a vizier was ignorant and dull witted. The vizier sent him to a sage, and said, "Educate this boy—it is possible that he may become wise." Accordingly the sage made much exertion in the instruction of him, but there was no profit. Then, having become helpless, he sent back the boy to his father, and said, "Thy son has not become wise, and has made *me* mad."

NOTES.

No. III.—*Bud-awaz* (bad-voiced), is a Persian compound epithet, formed of an adjective and a noun. These compound epithets are freely borrowed from the Persian. Examples:—*Khŏŏsh-awaz* (sweet-voiced); *kŏŏnd-zihn* (dull-witted); *runjeedu-khatir* (vexed in spirit). Similar compound epithets are formed of two nouns, as *mom-dil* (wax-hearted). *Ga ruhna* (to remain singing) is a compound formed like an "intensive," and not like what Dr Gilchrist terms a "continuative." *Ruhna* forms compounds with the root as well as with the present participle, but the sense, in either case, is generally "continuative." Examples:—*Purha ruhna, ho ruhna, ghol ruhna*, &c.

No. V.—The agent of *urz kee* (made representation) is *ŏŏs ne*, (he) understood. The verb, being a past tense of a transitive, agrees with its object, since this happens to be in the nominative. *Urz* is a feminine noun; and *kee* is the feminine sing. of *kiya*, the past tense of the irregular verb *kurna* (to make), [Gram. p. 32].

No. VII.—*Aur ghora kaisa* (and what about the horse?) *Kaisa* is used in a similar way in No. XII. *Hisab kaisa* (what about an accounting?) *i. e.* why talk about a count and reckoning, when I gave the money into your hands only five minutes ago?

No. VIII.—*Ya mu'bōōd kurke* (having made the exclamation, "*Ya mu'bōōd!*" or, "O God!"); *ŏŏn ne rōōpiyu ŏŏtha liya* (he took up the rupee); *ŏŏn ne*, the plural, is used instead of *ŏŏs ne*, out of respect to the holy man. From the habit of using the plural instead of the singular, it is often employed when there is no particular intention of being respectful. Even the additionally honorific affix *hon* is frequently affixed, and *ŏŏnhon ne* used instead of *ŏŏs ne*, without any especial reason for it.

No. IX.—*Is ko rota dekh* (having seen him weeping); in this sentence the participle *rota* is in the nominative, though it quali-

fies, and might be expected to agree with, *is ko*, which is in the accusative. Where the participle is used adjectively, and does not immediately precede its noun, it is generally put, as here, in the masculine nom. sing. In the expression, occurring in the same story, *darhee hiltee dekh* (having seen the beard shaking), the participle does agree with its noun.

No. XII.—*Ubhee dete der nuheen hōōee ; hisab kaisa* (there has not been any long time since my just now giving them ; what about a reckoning ?) The participle *dete* is used elliptically in the form of the inflected masculine singular, being governed by some postposition, equivalent to *since* or *after*, understood. This elliptical construction of the participles, used substantively, is very frequent. Examples :—*Sham hōōe* (on) the becoming evening ; *sŏŏbh hote* (on) the becoming morning ; *pul marte* (in) the striking of an eyelid ; *chulte wukt* (at the time of going), &c. *Sau puchas admee* (a hundred and fifty men) ; with numerals the singular is generally preferred to the plural.

Aur panch rōōpai (other five rupees) ; *aur*, here, is an adjective, not a conjunction.

No. XIII.—*Chahe ki kŏŏchh kuhe* (he wishes that he shall say something) ; the aorist *chahe* used instead of the present.

Kyōōn nu ho (why should it not be ? or, where is the wonder ?)

No. XIV.—*Itnee bat ke sŏŏnte hee* (immediately on the hearing of this speech) ; see remarks on the elliptical use of the inflected participle in the note to No. XII.

Meeree jan jatee ruhegee (my life going will remain, or will go entirely away).

No. XVI.—*Chubena lene guya* (went to buy parched grain) ; *lene* is inflected by *ko* understood ; *lene ko guya* (went for the buying, &c.)

Lete to liya (took hold of it indeed), literally " taking indeed took." A participle, in the form of the inflected masculine singular, is frequently employed to denote an action simultaneous with, or immediately preceding, that implied by the verb. Example :—*Chulte hōōe yih munsōōbu kurne luga*, going along, he began to make this project. In the instance, *lete to liya*, the participle and

the verb being the same, the repetition gives a force equivalent to "taking hold of."

The translation of the couplet is, "Lal Bŏŏjhukkur understands (the case); who else (is there) who understands it? Remove the roof (and) ridgepole; slide him over the top; (literally, having made him up, take him)."

No. XVIII.—*Suwa mun phōōlon se* (with a mun and quarter *of* flowers); with nouns of weight and measure the word *of* is not required in Hindustani.

Padshah ne aram furmaya (the king took repose). In "nominal" compounds, the ordinary verbs signifying to *do*, *make*, *perform*, &c., are replaced by *furmana* (to order), when the person spoken of is a king or a great man.

Is mŏŏrdar ke sau taziyane maro (strike on this carrion a hundred blows of a whip). The postposition *ōōpur* (upon), understood, governs *is mŏŏrdar ke* in the genitive.

No. XIX.—*Khŏŏda kee kusum* (I swear by God); literally, "the oath of God (I take)."

No. XX.—*Ubhee sir kat dalta hōōn* (I shall just now cut off his head), the present used for the future; as, in English, "I go to-morrow," for "I shall go," &c.

No. XXII.—*Nekee bur bad gŏŏnuh lazim* (a Persian proverb, meaning, my goodness has been thrown away; and besides I have incurred blame); literally, "goodness to the winds—fault adhering."

Do din puhle ate to ŏŏse pate (if you had come two days sooner, then you would have got him).—See Gram. p. 52.

Bin kubōōl kiye (without agreeing to). The participle is used substantively as in the examples cited in the note to No. XII.

Murne se mittee deejo (at our death give us earth, or bury us).

No. XXIII.—*Nu janiye kya kŏŏchh hoga* (one does not know what will be); the precise force of *kŏŏchh*, in this sentence, cannot be easily conveyed in English, though its influence, in giving a comprehensive indefiniteness to the *kya*, is perceptible enough in the Hindustani.

Tukseer mŏŏaf (excuse me); literally, "(let my) fault (be) pardoned."

Bat kee bat men (instantly—at the very word). The postpositions of the genitive are employed to denote "purpose, worth, possibility, totality," &c. So *khane kee kothree*, an eating-room; *do sau rŏŏpai ka ghora*, a horse worth two hundred rupees; *yih jeene kee nuheen*, this (female) is not capable of surviving; *khet ka khet*, the whole field; *sub ka sub*, all together; *jhŏŏnd ke jhŏŏnd*, whole swarms.

No. XXIV.—*Nu upnee kuhta nu aur kee sŏŏnta* (he neither spoke himself, nor listened to the speech of others). The word *bat* (speech) is understood; and the present is used instead of the past, as in narrative it very frequently is.

Kŏŏchh ŏŏs ne kuha tha (had she said any thing?) The pluperfect used, as it often is in Hindustani, where in English the perfect would be preferred.

Wŏŏh milee to humaree jan ruhee nuheen to guee (if she be obtained, then my life will remain; otherwise it will depart). The past tense is here used to imply certainty:—that it *will* do so, is as sure as if it had already happened.

Tere kŏŏmbe men kaun kaun hai (what individuals are there in thy family?) The repetition of the *kaun* indicates that the questioner wishes to hear of the individuals severally.

Upna dŏŏkhra kiya kurtee hōōn (I am occupied with my own cares); literally, I make a practice of doing, or enduring, my own misfortunes.

Jeth sŏŏdee punchumee ko (on the fifth of the light half of the month Jeth). "Time when" is indicated by *ko*.

Ujub sumain ka alum hai (it is a wonderful spectacle); literally, "Wonderful is the state of the time;" *i. e.* of the things there at that time.

Humen ap kee khidmut kurnee lazim hai (for me to make attendance upon your highness is proper). An infinitive agrees with its object, (provided the latter be in the nominative,) unless some other rule of grammar, as is most commonly the case, occur to prevent it. For instance, in *khidmut kurne luga* (he began to make service), *luga* puts the infinitive into the masculine inflected form, [Gram. p. 34.]

VOCABULARY.

ا ULIF.

s̱. اب *ub*, now.

s̱. ابتک *ubtuk*, till now.

A. ابراهيم *Ibraheem*, Abraham.

s̱. ابهي *ubhee*, just now.

s̱. آپ *ap*, self, you Sir, his worship, &c. آپ هي آپ *ap hee ap*, of his own accord.

s. ات *uti*, very.

s̱. اتارنا *ŏŏtarna*, to bring down, or take off.

s̱. اترنا *ŏŏturna*, to descend.

A. اتفاقاً *ittifakun*, by chance.

H. اتنا *itna*, adj. thus much; as much as this: *ŏŏtna*, as much as that.

H. اتکل پچو *utkul puchchōō*, at random.

s̱. آٹھ *ath*, eight.

s̱. اٹھانا *ŏŏthana*, to raise.

s̱. اٹھنا *ŏŏthna*, to rise.

s̱. آج *aj*, to-day.

A. اجازت *ijazut*, f. permission.

H. اچانک *uchanuk*, suddenly.

s̱. اچها *uchchha*, adj. good.

A. احمق *uhmuk*, blockhead.

A. احوال *uhwal* (Arabic plural), circumstances, state.

A. اختلاط *ikhtilat*, conversation.

A. آخر *akhir*, at last.

A. آخرت *akhirut*, futurity, the world to come.

A. اخلاص *ikhlas*, affection.

s. اداس *ŏŏdas*, sorrowful.

A. ادب *udub*, politeness.

P. آدمي *admee*, a man.

H. ادهر *idhur*, hither, on this side: *ŏŏdhur*, thither, on that side.

A. اراده *iradu*, wish, intention.

P. آراسته *arastu*, adorned, arranged.

P. آرام *aram*, comfort, health.

H. ارگجا *urguja*, a kind of perfume.

s. اري *ure*, holla! sirrah!

s̱. اڑانا ŏŏrana, to cause to fly; to filch.

s̱. اڑنا ŏŏrna, to fly.

P.H. آزمانا azma-na, to try.

s̱. آسرا asra, refuge, abode.

S. آسن asun, a seat, a posture (adopted by *jogees* in their devotions).

P. آسوده asōōdu, quiet, contented.

s̱. آسيس asees, f. benediction.

A. اشاره isharu, a signal, hint.

P. آشنا ashna, an acquaintance.

s̱. اشنان ushnan, bathing.

A. اعلي ulu, most high.

H. افيم ufeem, f. opium.

H. افيمي ufeemee, opium-eater.

P. آقا aka, master.

A. اكبر ukbur, greatest; name of an emperor.

s̱. اكٹھا ikutha, adj. collected together; in one place.

s̱. اكيلا ukela, alone.

P. اگر ugur, if.

s̱. آگي age, before; in front.

A. آل al, f. progeny.

H. الٹا ŏŏlta, adj. turned back.

H. الٹنا ŏŏlutna, to turn back.

A. القصه ulkissu, in short.

H. الهنا ŏŏluhna, a complaint.

H. اليچنا ŏŏleechna, to bale.

A. امتحان imtihan, experiment.

A. امرا ŏŏmura (Arabic plur.), nobles; or a noble.

A. اموال umwal, riches.

P. اميد ŏŏmmed, f. hope.

A.P. اميرزاده umeer-zadu, nobly-born.

s̱. آن an, having come: (for آ a).

s̱. آنا ana, to come. The $\frac{1}{16}$ of a rupee.

A. انباري umbaree, f. a litter.

s̱. ان بيدها un-bedha, unbored.

P. اندر undur, within.

s̱. اندها undha, blind.

s̱. اندهيري undheree, f. darkness.

P. انديشه undeshu, thought, anxiety.

A. انعام inam, a present.

s̱. آنكه ankh, f. the eye.

s̱. انگلي ŏŏnglee, f. a finger.

S. آنند anund, m. or f. joy.

H. انهون inhoṅ, these: ŏŏnhoṅ, those (honorific inflected forms pl. of يهه yih, and وه wŏŏh), he.

P. آواز awaz, f. voice, sound.

s̱. اوپر ōōpur, upon, over.

s̱. اوپرلا ōōpurla, adj. upper.

s̱. اودا ōōda, brown.

H. اور aur, conj. and, also. adj. more, other.

A. اولاد *aulad*, f. offspring.

P. آه *ah*, f. a sigh. interj. alas!

H. ايسا *aisa*, such.

S. ايک *ek*, one. ايکا ايکي *eka-ekee*, or ايک بارگي *ek-bargee*, all at once.

P. آئينه *aeenu*, a mirror.

ب BE.

P. با *ba*, prep. with.

T. بابا *baba*, father, child!

H. باپ *bap*, father.

S. بات *bat*, f. word, affair, account.

P. بادشاه *badshah*, a king.

P. بادشاهت *badshahut*, f. empire.

P. بادشاهي *badshahee*, imperial.

S. باڑ *bar*, f. edge (of a knife, &c.).

S. باڑيا *barya*, a whetter.

P. بازار *bazar*, a market.

P. بازو *bazōō*, the arm; the fold (of a door).

A. باعث *ba,is*, cause, reason.

A. باقي *bakee*, remaining.

S.H. بالکپن *baluk-pun*, childhood.

S. بانٹا *banta*, a share.

S. بانچنا *banchna*, to read.

S. باندهنا *bandhna*, to bind.

S. باهر *bahur*, outside.

P. باهم *ba-hum*, adv. together.

S. بايان *bayañ*, adj. left (hand, &c.).

H. بتانا *butana*, to point out.

S. بٹوا *butōōa*, a purse.

S. بٹهلانا *bithlana*, to cause to sit.

S. بجانا *bujana*, to play (on a musical instrument).

S. بچارنا *bicharna*, to think.

H. بچنا *buchna*, to be saved, to escape.

P. بچه *buchchu*, a young one.

S. بچهانا *bichhana*, to spread.

S. بچهنا *bichhna*, to be spread.

S. بچهونا *bichhauna*, bedding.

P. بخرا *bukhra*, a share.

P.H. بخشنا *bukhsh-na*, to give, forgive.

P. بد *bud*, bad. بد ذات *bud-zat*, wicked. بد طينتي *bud-teenutee*, malevolence.

H. بدهنا *budhna*, a kind of pot.

H. برا *bŏŏra*, bad.

P. برابر *burabur*, uniform, equal, alike.

P. برباد *bur-bad*, adj. (given) to the winds; thrown away.

S. برس *burus*, a year.

S. بره *biruh*, separation.

S. بڑا *bura*, large, great.

s.h. بڑھاپا *bŏŏrha-pa*, old age.
s. بڑھانا *burhana*, to augment, extend.
s. بڑھنا *burhna*, to increase, proceed.
s. بڑھیا *bŏŏrhiya*, f. an old woman.
s. بسنا *busna*, to dwell.
s. بش *bish*, poison.
a. بعد *bu'd*, after.
p. بغل *bughul*, f. the armpit.
s. بکرا *bukra*, a he-goat.
s. بگلا *bugla*, a crane.
a. بلا *bula*, f. calamity, evil.
h. بلانا *bŏŏlana*, to call.
p. بلکه *bulki*, moreover.
h. بلوانا *bŏŏlwana*, to cause to call.
h. بلیندا *bulenda*, a ridgepole.
a. بن *bin*, a son.
s. بن *bun*, f. a wood.
s. بن *bin*, without. بن داني پاني *bin dane panee*, without eating and drinking.
h. بنا *bunna*, to be made.
h. بنانا *bunana*, to make, adjust.
p. بند *bund*, m. or f. a bond. بند کرنا *bund kurna*, to bind.
p. بنده *bundu*, a slave.
s. بندھوانا *bundhwana*, to cause to be bound.
p. بندي *bundee*, f. a female slave.
h. بنوانا *bunwana*, to cause to make.
s. بوجھنا *bōōjhna*, to understand.
p. بوريا *boriya*, a mat.
h. بولنا *bolna*, to speak, say.
p. به *bu*, prep. by, with, in, to.
h. بھانت *bhant*, f. manner, sort.
s. بھائي *bhaee*, brother.
s. بہت *buhŏŏt*, much, many.
p. بہتر *bihtur*, better.
s. بہتیرا *buhŏŏtera*, adj. much.
h. بھجوانا *bhijwana*, to cause to send.
s. بھر *bhur*, full, whole (added pleonastically to words denoting extent or duration).
h. بہرا *buhra*, deaf.
s. بھرنا *bhurna*, to fill.
s. بھڑبھونجا *bhurbhōōnja*, a man who parches grain.
p. بہشتي *bihishtee*, a water carrier.
h. بہکانا *buhkana*, to deceive.
s. بھگوان *Bhugwan*, God.
s. بھلا *bhula*, adj. good.
h. بھور *bhor*, f. dawn.
h. بھي *bhee*, also, even.
s. بھیا *bhaiya*, brother.
s. بھیتر *bheetur*, within.
h. بھیجنا *bhejna*, to send.

S. بهيد *bhed*, a secret.

S̤. بهيڑ *bher*, f. a sheep.

H. بهينا *bhena*, f. a sister.

P. بي *be*, prep. without. بي انصافي *be-insafee*, f. injustice. بي باكي *be-bakee*, f. fearlessness. بيحجابي *be-hijabee*, f. appearing unveiled; immodesty. بيچاره *be-charu*, helpless, unfortunate. بيدريغ *be-duregh*, unsparing. بيقرار *be-kurar*, uneasy. بي كل *be-kul*, uneasy. بيهوش *be-hosh*, stupified.

A. بيان *buyan*, explanation.

S̤. بياهنا *byahna*, to marry.

S̤. بيتنا *beetna*, to pass, happen.

H. بيٹا *beta*, a son.

S̤. بيٹهنا *baithna*, to sit.

H. بيٹي *betee*, f. a daughter.

S̤. بيچ *beech*, in, among.

S̤. بيچنا *bechna*, to sell.

S. بيربل *Beerbul*, a proper name.

S̤. بيس *bees*, twenty.

S̤. بيل *bail*, a bull.

H. بيورا *byaura*, explanation.

پ PE.

S̤. پاس *pas*, postpos. near, beside.

S̤. پان *pan*, betel leaf.

S̤. پانا *pana*, to get, find.

S̤. پانچ *panch*, five.

S̤. پاندان *pandan*, a betel-box.

S̤. پانو *paṅw*, leg, foot.

S̤. پاني *panee*, m. water.

S. پتر *pŏŏtr*, a son.

S̤. پچاس *puchas*, fifty.

S̤. پچهم *pachchham*, m. west.

S̤. پر *pur*, upon, but.

S. پردهان *prudhan*, a minister (of state).

S̤. پڑنا *purna*, to fall.

S̤. پڑهانا *purhana*, to cause or teach to read.

S̤. پڑهنا *purhna*, to read.

P. پس *pus*, then, therefore.

H. پكارنا *pŏŏkarna*, to bawl out.

S̤. پكانا *pukana*, to cook.

H. پكڑنا *pukurna*, to seize.

H. پكڑوانا *pukurwana*, to cause to seize.

S. پكوان *pukwan*, sweetmeats, victuals fried in butter and oil.

S̤. پكهال *pukhal*, f. a water-bag.

S̤. پكهيرو *pukherōō*, a bird.

H. پگڑي *pugree*, f. a turban.

S̤. پلانا *pilana*, to cause to drink.

S̤. پلنگ *pulung*, a bedstead.

S̤. پنته *punth*, a road.

S̤. پنچمي *punchumee*, f. the fifth day of the lunar fortnight.

S. پنچهي *punchhee*, a bird.

S. پنڈت *pundit*, learned.

S. پنکها *punkha*, a fan.

H. پوٹلي *potlee*, f. a bundle.

S. پوجا *pōōja*, f. worship.

S. پوچهنا *pōōchhna*, to ask.

S. پورا *pōōra*, adj. full. پورا کرنا *pōōra kurna*, to fulfil.

P. پوست *post*, a poppy head.

P. پوستي *postee*, one who intoxicates himself with infusion of poppy heads.

P. پوشاک *poshak*, f. dress.

S. پهچاننا *puhchanna*, to recognise.

H. پهر *phir*, again.

S. پهر *puhur*, a watch (of three hours).

H. پهرنا *phirna*, to turn, walk about, go round.

H. پهلي *puhle*, adv. first.

S. پهننا *puhunna*, to put on.

S. پهنانا *puhnana*, to cause to put on.

H. پهنچانا *puhŏŏnchana*, to convey.

H. پهنچنا *puhŏŏnchna*, to arrive.

S. پهول *phōōl*, a flower.

S. پهولنا *phōōlna*, to blossom.

H. پهير *pher*, again, back.

S. پهينکنا *phenkna*, to throw.

S. پيار *pyar*, m. or f. fondness.

S. پيارا *pyara*, adj. beloved.

P. پياله *piyalu*, a cup.

S. پيٹه *peeth*, f. the back.

S. پيٹهنا *paithna*, to penetrate, enter.

S. پيچها *peechha*, the rear, pursuit.

S. پيچهي *peechhe*, in the rear, behind, after.

S. پير *peer*, f. pain.

P. پير *peer*, an old man. پير مرشد *peer-mŏŏrshid*, venerable Sir!

P. پيغام *paigham*, a message.

S. پينا *peena*, to drink, smoke (tobacco).

S. پينک *peenuk*, f. intoxication, drowsiness.

ت TE.

P. تازيانه *taziyanu*, a whip. تازيانه مارنا *taziyanu marna*, to scourge.

P. تالاب *talab*, a pond.

S. تب *tub*, then.

S. تجنا *tujna*, to abandon.

S. تد *tud*, then.

A. تربيت *turbiyut*, f. education.

S. ترت *tŏŏrt*, quickly.

A. تسلي *tusullee*, f. consolation.

A. تعظيم *tu'zeem*, f. respect.

A. تعليم *tu'leem*, f. instruction.

A. تقصير *tukseer*, f. fault.

H. تک *tuk*, till, up to.

A. تکرار *tukrar*, f. repetition, altercation.

S. تلي *tule*, down, under.

P. تماچا *tumacha*, a blow.

A. تماشا *tumasha*, a sight, fun. تماش بين *tumash been*, a spectator.

A. تمام *tumam*, entire.

A. تمسک *tumussŏŏk*, a note of hand, a bond.

A. تنبورا *tumbōōra*, a drum.

S. تو *to* or *tau*, then.

A. تواضع *tuwazŏŏ*, f. civility.

H. توڑا *tora*, a purse (of 1000 rupees).

S. توڑنا *torna*, to break.

S. تولنا *tolna*, to weigh.

S. تون *toṅ* or *tauṅ*, then.

A. تيار *taiyar*, ready.

P. تير *teer*, an arrow. تير اندازي *teer-undazee*, f. archery.

P. تيز *tez*, sharp.

H. تيسا *taisa*, such.

S. تيلي *telee*, an oilman.

S. تين *teen*, three.

ٹ TE.

S. ٹھاکر *thakŏŏr*, a lord.

S. ٹھانو *thaṅw*, f. or m. a residence.

H. ٹھٹول *thuthol*, jocular.

H. ٹہلنا *tuhulna*, to ramble.

H. ٹھنڈا *thunda*, adj. cold.

H. ٹھہرانا *thuhrana*, to fix, appoint.

ج JEEM.

P. جا *ja*, f. a place.

S. جاگنا *jagna*, to be awake.

P. جان *jan*, f. or m. life.

S. جانا *jana*, to go.

S. جاننا *janna*, to know.

P. جانور *janwur*, an animal.

S. جب *jub*, when. جب نہ تب *jub nu tub*, now and then, perpetually.

H. جتنا *jitna*, as much as.

H. جگہہ *juguh*, f. a place.

P. جلد *juld*, quick.

P. جلدي *juldee*, f. quickness. adv. quickly.

A. جمع *jum'*, f. collection. جمع هونا *jum' hona*, to assemble.

S. جنگل *jungul*, a forest.

S. جنم *junum*, birth.

S. جنہون *jinhoṅ*, honorific inflect. plur. of next.

S. جو *jo*, who. *Jo* or *jau*, if, when.

A. جواب *juwab*, an answer.

P. جواني *juwanee*, f. youth.

A. جواهر *juwahir*, jewels.

H. جورو *jorōō*, f. a wife.

S. جوڙنا *jorna*, to join.

S. جوگ *jog*, adj. fit.

S. جوگي *jogee*, a devotee.

S. جون *joṅ* or *jauṅ*, as, when.

S. جونپور *Jaunpōōr*, name of a city.

H. جهاڙ *jhar*, a bush, underwood. جهاڙ جهوڙ *jhar jhōōr*, f. a thicket.

P. جهان *juhan*, the world. جهان پناه *juhan-punah*, world-protection, his Majesty, your Majesty.

S. جهٿ *jhut*, quickly.

H. جهٿکا *jhutka*, a shake.

H. جهگڙنا *jhugurna*, to quarrel.

H. جهلنا *jhulna*, to fan, to move to and fro as a fan.

H. جهنڈ *jhŏŏnd*, a troop, swarm.

S. جهوٿه *jhōōth*, false, a lie.

H. جهولي *jholee*, f. a wallet.

S. جي *jee*, m. life, mind.

H. جي *jee*, Sir.

S. جيٿه *jeth*, the second Hindoo month (May-June).

S. جيسا *jaisa*, such as.

S. جينا *jeena*, to live.

چ CHEEM.

P. چار *char*, four. چار آنکهين *char ankheṅ*, the eyes of two people meeting. چار نظرين *char nuzreṅ*, id.

P. چالاکي *chalakee*, f. activity, celerity.

S. چاند *chand*, the moon.

S. چاندني *chandnee*, f. moonlight.

H. چانول *chaṅwul*, rice.

S. چاهنا *chahna*, to love, wish.

S. چاهيي *chahiye*, it is necessary (see Gram. p. 54).

S. چبينا *chubena*, parched grain.

H. چپ *chŏŏp*, silent.

H. چپ چاپ *chŏŏp-chap*, silently.

S. چت *chit*, mind, heart.

S. چتر *chutŏŏr*, clever.

S. چترائي *chutŏŏraee*, f. expertness.

S. چرانا *churana*, to pasture.

P. چرخا *churkha*, a spinning wheel.

H. چکنا *chŏŏkna*, to be finished.

S. چکوا *chukwa*, a ruddy goose. fem. چکوي *chukwee*.

S. چلنا *chulna*, to move, go. چلا

جانا *chula jana*, to go along, depart.

H. چنا *chŏŏnna*, to cull, arrange.

P. چنانچه *chŏŏnanchi*, so that.

S. چنتا *chinta*, f. thought, anxiety.

P. چند *chund*, how many? several.

S. چندن *chundun*, sandal-wood.

S. چنڈال *chundal*, a man of the lowest Hindoo caste; a wretch.

H. چنگیر *chunger*, f. a flower-pot, tray.

H. چوا *cho'a*, a kind of perfume.

S̤. چوبیس *chaubees*, twenty-four.

S̤. چودس *chaudus*, f. the fourteenth day of the lunar fortnight.

S̤. چوري *choree*, f. theft.

H. چوك *chauk*, a market.

H. چوكسي *chaukusee*, f. watchfulness.

S̤. چوكهٹ *chaukhut*, m. or f. a door-frame.

S̤. چوگهرا *chau-ghur-a*, a box (with four partitions) for holding perfumes.

H. چونكنا *chaunkna*, to start up.

S̤. چهه *chhu*, six.

H. چهاتي *chhatee*, f. breast.

S̤. چهاں *chhan*, f. roof.

S̤. چهانو *chhaṅw*, f. shadow.

H. چهپانا *chhipana*, to hide.

H. چهٹپٹانا *chhutputana*, to tumble about.

S̤. چهٹهي *chhuthee*, a religious ceremony performed on the sixth day after childbirth.

P. چهچها *chuhchuha*, warbling.

S̤. چهدانا *chhidana*, to perforate.

H. چهڑكنا *chhirukna*, to sprinkle.

S̤. چهڑوانا *chhŏŏrwana*, to cause to let go.

S̤. چهوٹا *chhota*, small.

S̤. چهوٹنا *chŏŏtna*, to abandon.

H. چهور *chhor*, edge.

S̤. چهوڑنا *chhorna*, to quit.

H. چهوكرا *chhokra*, a boy.

P. چیز *cheez*, f. a thing.

H. چین *chain*, tranquillity.

ح HE.

A. حاضر *hazir*, present.

A. حبشي *hubshee*, a negro, an Abyssinian.

A. حجاب *hijab*, a veil, modesty.

A. حركت *hurukut*, f. motion, gesture.

A. حساب *hisab*, reckoning.

A. حضرت *huzrut*, presence, Majesty (as a title).

A. حقيقت *hukeekut*, f. truth, narration, state.

A. حكم *hŏŏkm*, a command.

A. حيران *hairan*, confounded.

خ KHE.

A. خاطر *khatir*, f. the mind. خاطر جمع *khatir-jum'*, f. content.

P. خاك *khak*, f. dust.

A. خالي *khalee*, empty.

P. خاوند *khawind*, master.

A. خبر *khubur*, f. intelligence.

P. خدا *Khŏŏda*, God.

P. خداوند *khŏŏdawund*, master.

A. خدمت *khidmut*, f. service. خدمتگار *khidmutgar*, a servant, butler.

P. خرگوش *khurgosh*, a hare.

P.H. خريدنا *khureedna*, to buy.

A. خصم *khusum*, a husband.

P. خفا *khufa*, angry.

A. خواصي *khuwassee*, the place where one sits behind a great man on an elephant.

P. خوب *khōōb*, adj. good.

P. خوراك *khŏŏrak*, f. food.

P. خوش *khŏŏsh*, pleasant.

P. خوشي *khŏŏshee*, f. joy.

A. خير *khair*, f. happiness. adj. well.

A. خيرات *khairat*, f. charity.

د DAL.

P. دارا شكوه *Dara Shookoh*, a proper name.

P. داغ *dagh*, a mark, scar.

H. دام *dam*, the $\frac{1}{24}$ of a *paisa*.

P. دانا *dana*, sage.

S. دانت *dant*, a tooth. دانتون مين انگلي دينا *danton men ŏŏnglee dena*, to be amazed.

P. دانه *danu*, corn.

H. دبانا *dubana*, to press down.

P. در *dur*, a door; in.

A. درپيش *dur-pesh*, in front.

P. درخت *durukht*, a tree.

S. درشن *durshun*, interview.

P. درميان *dur-miyan*, in the midst.

P. دروازه *durwazu*, door.

P. دريا *durya*, sea, river.

P. دريافت *duryaft*, f. discovery.

S. دس *dus*, ten.

P. دشوار *dŏŏshwar*, difficult.

A. دعا *dŏŏ'a*, f. benediction, prayer.

A. دفعه *duf'u*, f. one time.

A. دق *dikk*, trouble. دق هونا *dikk hona*, to be vexed.

S. دكه *dŏŏkh*, pain, grief.

S. دكهڑا *dŏŏkhra*, misfortunes.

s. دکهلانا *dikhlana*, to show.

P. دل *dil*, heart, mind.

H. دلتي *dŏŏluttee*, f. a kick with the two hind legs.

H. دلهن *dŏŏlhun*, f. a bride.

P. دم *dum*, breath. دم دينا *dum dena*, to leave to simmer or stew. دم کهانا *dum khana*, to remain silent.

s. دن *din*, day.

A. دنيا *dŏŏnya*, f. the world. دنيا داري *dŏŏnya-daree*, f. worldliness.

P. دوآتشه *do-atushu*, adj. double-distilled.

s. دوده *dōōdh*, m. milk. دوده پلائي *dōōdh-pilaee*, f. a wet-nurse.

s. P. دور *dōōr*, f. distance. adj. far.

s. دوڑنا *daurna*, to run.

P. دوست *dost*, friend.

s. دوسرا *dōōsra*, second, other.

P. دوکان *dōōkan*, f. a shop.

A. دولت *daulut*, f. wealth, prosperity. دولتمند *daulutmund*, rich.

s. دونوں *donoṅ*, both.

H. دهاندهلپنا *dhandhulpuna*, chicanery.

s. دهرنا *dhurna*, to place.

s. دهلوانا *dhŏŏlwana*, to cause others to wash.

s. دهوبن *dhobin*, f. a washerman's wife.

H. دهوم *dhōōm*, f. tumult.

s. دهونا *dhona*, to wash.

s. دهيا *dhiya*, f. daughter.

s. دهيان *dhyan*, meditation.

P. دير *der*, f. delay. adv. late.

s. ديس *des*, country. ديس نکالا *des-nikala*, exile.

s. ديکهنا *dekhna*, to see.

s. دينا *dena*, to give.

P. ديوار *deewar*, f. a wall.

P. ديوان *deewan*, tribunal, divan, minister. ديوان خاص *deewani khass*, privy council chamber.

P. ديوانه *deewanu*, mad.

ڈ Dal.

s. ڈاڑهي *darhee*, f. a beard.

s. ڈاکني *dakinee*, f. a witch, female imp.

H. ڈالنا *dalna*, to throw.

H. ڈبي *dibbee*, f. a small box.

H. ڈبيا *dibiya*, f. a very small box.

s. ڈرانا *durana*, to frighten.

s. ڈرنا *durna*, to fear.

H. ڈلوانا *dulwana*, to cause to throw.

H. ڈوبنا *dōōbna*, to dive, be drowned.

S̤. ڈولي *dolee*, f. a sedan.

H. ڈھاڑي *dharee*, a minstrel.

H. ڈھڑي *dihŏŏree*, f. threshold.

S̤. ڈھونڈھنا *dhōōndhna*, to seek.

H. ڈيڑھ *derh*, one and a half.

ذ ZAL.

A. ذهن *zihn*, sagacity, mind.

ر RE.

S̤. رات *rat*, f. night.

A. راتب *ratib*, daily allowance of food (particularly of dogs and elephants); ration.

S̤. راج *raj*, sovereignty, kingdom. In compos. *royal;* e. g. راجپتر *raj-pŏŏtr*, a prince; راجپتري *raj-pŏŏtree*, f. a princess. راج كاج *raj-kaj*, business of government. راجكمار *raj kŏŏmar*, or راجكنور *raj-kŏŏnwur*, a prince; راجكنيا *raj-kunya*, f. a princess.

S̤. راني *ranee*, f. a queen, princess.

P. راه *rah*, f. a road. راه ديكهنا *rah-dekhna*, to expect. راه گير *rah-geer*, a traveller.

S̤. رپي *rŏŏpai*, see روپيه.

S̤. رجهانا *rijhana*, to please.

A. رحم *ruhm*, compassion.

A. رخصت *rŏŏkhsut*, f. congé; permission.

H. رسا *russa*, rope.

A. رسم *rusm*, f. custom.

S̤. رسي *russee*, f. a string, cord.

S̤. ركهنا *rukhna*, to keep, put, have.

S̤. رمچيرا *rum-chera*, a common appellation of a slave.

P.H. رمنا *rumna*, to wander.

P. رنجيده *runjeedu*, afflicted. رنجيده خاطر *runjeedu-khatir*, afflicted in mind.

P. S. رنگ *rung*, colour, sort. رنگارنگ *rungarung*, or رنگ برنگ *rung-burung*, of various sorts. رنگ محل *rung-muhull*, an apartment for festive enjoyment.

P. روانه *ruwanu*, flowing, proceeding. روانه هونا *ruwanu hona*, to proceed, go.

P. روبرو *rōō-burōō*, face to face, in presence.

S. روپ *rōōp*, form, beauty.

S. روپوتي *rōōpuvutee*, adj. f. beautiful.

S̤. روپي *rōōpai*, see روپيه.

s. روپيه *rōōpiyu*, a rupee. (The inflect. of the sing. and the nom. pl. is روپيي *rōōpiye*, روپي *rōōpai*, or رپي *rŏŏpai.*)

P. روز *roz*, a day.

P. روشن *raushun*, splendid.

s. رونا *rona*, to weep.

H. رهنا *ruhna*, to remain.

s. ريجهنا *reejhna*, to be pleased.

ز ZE.

P. زبان *zuban*, f. the tongue.

A. زياده *ziyadu*, more.

P. زيور *zewur*, ornament.

س SEEN.

s. سا *sa*, like (see Gram. p. 20).

s. ساتهه *sath*, along with.

s. ساڙهي *sarhe*, with a half (of the aggregate number in addition to the number specified).

P. ساز *saz*, apparatus.

P. سامان *saman*, m. or f. apparatus.

s. سامهني *samhne*, in front.

s. ساهوكار *sahōōkar*, a great merchant. ساهوكاربچي *sahōōkar-buchchee*, the daughter of a great merchant.

A. سائيس *saees*, a groom.

s. سائين *saeen*, lord, a religious beggar.

s. سب *sub*, all.

P. سپاهي *sipahee*, a soldier (sepoy).

P. سپرد *sŏŏpŏŏrd*, f. charge, trust.

s. ستانا *sutana*, to afflict.

s. ستره *sutru*, seventeen.

s. ستري *stree*, f. a woman.

s. سج سجانا *suj-sujana*, to adjust.

s. سچ *such*, true, truth.

s. سده *siddh*, f. success, accomplishment.

s. سدهارنا *sidharna*, to depart.

s. سدي *sŏŏdee*, f. the light half of the lunar month, from the new moon to the full.

P. سزا *suza*, f. punishment.

A. سفر *sufur*, a journey.

s. سكنا *sukna*, to be able.

s. سكهه *sŏŏkh*, happiness.

s. سكهلانا *sikhlana*, to teach.

s. سكهي *sukhee*, f. a woman's female friend.

A. سلامت *sulamut*, f. safety, health.

A. سمت *sumt*, f. a path, quarter.

s. سمجهنا *sumujhna*, to understand.

s. سمندر *sumŏŏndur*, the ocean.

s. سميت *sumet*, along with.

ṣ. سمين *sumain*, time.

ṣ. سنار *sŏŏnar*, goldsmith.

ṣ. سنانا *sŏŏnana*, to cause to hear.

s. سندر *sŏŏndur*, beautiful. fem. سندري *sŏŏnduree*.

ṣ. سنديسا *sundesa*, message.

ṣ. سنگار *singar*, ornament.

s. سنا *sŏŏnna*, to hear.

H. سنوارنا *suñwarna*, to adorn.

ṣ. سو *sau*, a hundred.

ṣ. سو *so*, pron. that. adv. so.

ṣ. سوا *suwa*, with a quarter.

P. سوار *suwar*, adj. mounted, riding.

ṣ. سوأر *sōōur*, a hog.

A. سؤال *sŏŏal*, a question, request.

A. سواي *siwa'e*, besides.

ṣ. سوچنا *sochna*, to reflect.

P. سوداگر *saudagur*, merchant.

ṣ. سونا *sona*, to sleep.

H. سونت *sōōnt*, f. silence. سونت مارنا *sōōnt marna*, to be silent.

H. سونٹا *sonta*, a club, pestle.

ṣ. سونهين *soñheen*, in front.

H. سهي *suhee*, verily.

ṣ. سهيلي *suhelee*, f. a handmaid.

H. سي *se*, from, by, than.

ṣ. سيج *sej*, f. a couch.

ṣ. سير *ser*, a weight of about 2lb.

ṣ. سينگ *seeng*, a horn.

ش SHEEN.

P. شاباش *shabash*, bravo!

P. شادي *shadee*, f. joy, marriage.

s. شاستر *shastr*, scripture, institute.

P. شام *sham*, f. evening.

P. شاه *shah*, a king, a title assumed by religious mendicants. شاه جهان *shah-juhan*, king of the world, a proper name. شاهزاده *shahzadu*, a prince. شاه سوار *shah-suwar*, a good rider.

P. شايد *shayud*, perhaps.

P. شتابي *shitabee*, f. haste.

A. شخص *shukhs*, a person.

A. شرط *shurt*, f. bargain.

P. شرم *shurm*, f. shame.

P.H. شرمانا *shurmana*, to be ashamed.

P. شرمنده *shurmundu*, ashamed.

P. شكار *shikar*, hunting, prey.

P. شكوه *shŏŏkoh*, f. dignity.

P. شوهر *shauhur*, a husband.

P. شهر *shahr*, a city.

A. شهره *shŏŏhru*, fame.

P. شهري *shuhree*, a citizen.

ص SWAD.

A. صاحب *sahib*, master. (In compos. possessed of) صاحب كرامات *sahib-kuramat*, able to perform miracles; صاحب كمال *sahib-kumal*, perfect, excellent.

A. صدر *sudr*, chief, supreme.

A. صورت *sōōrut*, f. form.

ط TO'E.

A. طالب *talib*, a seeker; طالب العلم *talib-ŏŏl-ilm*, a student.

A. طرب *turub*, f. cheerfulness.

A. طرح *turuh*, f. manner; طرح بطرح *turuh buturuh*, various sorts.

A. طرف *turuf*, f. side, quarter, towards.

A. طور *taur*, mode, state.

ظ ZO'E.

A. ظاهر *zahir*, apparent.

A. ظرافت *zurafut*, f. elegance, jocularity.

ع AIN.

A. عاقل *akil*, wise.

A. عالم *alum*, world, state.

A. عبادت *ibadut*, f. devotion.

A. عبارت *ibarut*, f. style, trope.

A. عجب *ujub*, wonder, wonderful.

A. عرصه *ursu*, space (of time or place), interval.

A. عرض *urz*, f. petition, representation.

A. عشق *ishk*, love.

A. عطر *utr* (prop. *itr*), perfume; عطر دان *utr-dan*, a perfume-box.

A. عقل *ukl*, f. wisdom; عقلمند *ukl-mund*, wise.

A. عمر *ŏŏmr*, f. life.

A. عورت *aurut*, f. woman.

A. عوض *ivuz*, instead.

A. عيد *eed*, f. a festival.

A. عيش *aish*, pleasure.

غ GHAIN.

A. غرض *ghuruz*, f. design. adv. in short.

A. غصه *ghŏŏssu*, anger; غصي *ghŏŏsse*, in anger, angry.

A. غلام *ghŏŏlam*, a slave.

A. غوطه *ghotu*, a dive; غوطه مارنا *ghotu marna*, to dive.

ف FE.

A. فائده *fa'idu*, advantage.

A. فجر *fujr*, f. morning.

A. فدوي *fidwee*, devoted servant.

P. H. فرمانا *furmana*, to order. (Speaking with respect) to say, do.

P. فرياد *furyad*, f. complaint. فريادي *furyadee*, plaintiff.

P. فريفته *fureftu*, deceived, enamoured.

A. فقير *fukeer*, a beggar. فقيري *fukeeree*, f. the life of a fukeer.

A. فكر *fikr*, f. or m. thought. فكرمند *fikrmund*, thoughtful.

A. في *fee*, in. في الفور *filfaur*, in short, immediately.

ق KAF.

T. قابو *kabōō*, opportunity.

A. قاضي *kazee*, a judge.

A. قبله *kiblu*, that part towards which people turn their faces in prayer (hence the word means) Mecca, (and by way of respectful address) Father! Worship! قبلۀ عالم *kiblu-i-alum*, Kiblu of the world! your Majesty!

A. قبول *kubōōl*, assent, consent.

A. قدم *kudum*, a step.

A. قرينه *kureenu*, order, regularity.

A. قسم *kusum*, f. an oath.

A. قسمت *kismut*, f. fate.

A. قصد *kusd*, intention, attempt.

A. قصور *kŏŏsōōr*, defect.

A. قصه *kissu*, a story. قصه كوتاه *kissu kotah*, in short.

A. قضا *kuza*, f. fate. قضا كار *kuzakar*, by chance.

A. قلعه *kilu* (prop. *kulu*), a fort.

ک KAF.

S̤. کاتنا *katna*, to spin.

S̤. کاٹنا *katna*, to cut, pass away (time).

S̤. کاجل *kajul*, lamp-black (with which the eyes are painted).

P. کاروبار *kar-o-bar*, business.

S̤. کالا *kala*, black.

S. کام *kam*, desire, Cupid, business, act. کام کرنا *kam kurna*, to be of use.

S̤. کان *kan*, the ear.

S̤. کایتھ *Kayuth*, name of a tribe.

S̤. کبھو *kubhōō*, ever.

S̤. کپڑا *kupra*, cloth (pl. clothes).

S̤. کترنا *kŏŏturna*, to cut with the teeth.

H. کٹوري *kutoree*, a small metal cup.

H. کچھ *kŏŏchh*, some, any, something.

A. كرامات *kuramat*, f. miracles.

S. كرنا *kurna*, to do, make.

S. كرناتك *Kurnatuk*, the Carnatic.

S. كروانا *kurwana*, to cause to do or make.

S. كروٹ *kurwut*, f. turning from side to side. كروٹ لينا *kurwut lena*, to turn (in bed).

A. كلام *kulam*, a word, speech.

H. كلاونت *kulawunt*, a minstrel.

A. كلمه *kulimu*, a word, speech.

S. كلول *kulol*, f. play, sport.

P. كم *kum*, deficient, little. كمبخت *kum bukht*, unfortunate, wretch; كم سوار *kum suwar*, a bad rider.

S. كمار *kŏŏmar*, a son, a prince.

P. كمان *kuman*, f. a bow.

S. كمانا *kumana*, to earn.

P. كمر *kumur*, f. the loins, a girdle.

S. كمل *kumul*, the lotus.

P. كناره *kinaru*, shore, bank. كناري *kinare*, aside, ashore.

A. كنايه *kinayu*, a hint.

S. كنبا *kŏŏmba*, a tribe, family.

P. كند *kŏŏnd*, blunt. كند ذهن *kŏŏnd-zihn*, of obtuse intellects, stupid.

S. كنور *kŏŏnwur*, a son, a prince.

S. كنول *kunwul*, the lotus.

S. كو *ko*, to, for. (In *Braj*) who?

S. كواڑ *kiwar*, the shutter or fold of a door.

P. كوتاه *kotah*, short, little.

P. كوتوال *kotwal*, the chief of police.

H. كورا *kora*, new, unused.

H. كوڑا *kora*, a whip, lash.

H. كوڑي *kauree*, a cowrie (shell used as coin).

P. كوشش *koshish*, f. endeavour.

S. كونا *kona*, a corner.

H. كونڈي *kōōndee*, f. an instrument in which snuff, &c. are ground.

S. كوئي *koee*, any, any one, some one, a certain.

P. كه *ki*, conj. that (prefixed pleonastically to relatives).

H. كهان *kuhan*, where?

S. كهانا *khana*, to eat, suffer.

S. كهجلانا *khŏŏjlana*, to scratch.

H. كهڑا *khura*, adj. erect, standing.

H. كهڑكي *khirkee*, f. a window, wicket.

S. كهلانا *khilana*, to feed.

S. كهلي بندون *khŏŏle-bundon*, freely, unceremoniously (from كهلنا

khŏŏlna, to be untied, and بند *bund*, a bond).
s. کہنا *kuhna*, to say, tell.
s. کھنبھا *khumbha*, pillar.
H. کھوٹا *khota*, perfidious.
s. کھونا *khona*, to lose.
s. کھیلنا *khelna*, to play, sport.
s. کہیں *kuheeṅ*, somewhere, anywhere.
H. کھینچنا *khainchna*, to pull, endure.
s. کئی *kuee*, several.
s. کیا *kya*, what? why?
s. کیسا *kaisa*, how? what sort of?
s. کیسر *kesur*, f. saffron.
H. کیوں *kyōōṅ*, or *kyauṅ*, why? how? کیونکر *kyōōṅkur*, or کیونکہ *kyōōṅki*, because.

گ GAF.

s. گاڑنا *garna*, to bury.
s. گانا *gana*, to sing.
s. گانٹھ *ganth*, f. a knot, bundle.
s. گانو *gaṅw*, a village.
H. گدڑیا *gŏŏduriya*, a tatterdemalion.
s. گدھا *gudha*, an ass.
P. گذران *gŏŏzran*, f. livelihood.
P. H. گذراننا *gŏŏzranna*, to present.
P.H. گذرنا *goozurna*, to pass, elapse.
s. گرو *gŏŏroo*, a spiritual guide.
s. گڑ *gŏŏr*, molasses, raw sugar.
s. گلا *gula*, throat, neck.
P. گمان *gŏŏman*, notion.
s. گن *gŏŏn*, quality, merit, skill.
s. گنا *ginna*, to count.
s. گنتھوانا *gunthwana*, to cause to string.
s. گنوار *guṅwar*, a countryman.
s. گنونت *gŏŏnwunt*, skilful.
P. گنہ *gŏŏnuh*, a fault.
s. گو *gau*, f. a cow.
s. گود *god*, f. the lap.
s. گوسائیں *gosaeeṅ*, a holy person.
s. گونجنا *gōōnjna*, to hum.
P. گویا *goya*, one would say, thus.
s. گھاٹ *ghat*, a quay, bathing place on a river side.
H. گھبرانا *ghubrana*, to be confused.
H. گھپچي *ghupchee*, f. the grasp of the two arms.
s. گھر *ghur*, house, home.
s. گھڑي *ghuree*, f. an hour (or twenty-four minutes).
s. گہنا *guhna*, jewels.
s. گھنا *ghuna*, thick, close.
s. گھنٹا *ghunta*, a bell.

s. گهنتالي *ghuntalee*, f. a small bell.
s. گهوڙا *ghora*, a horse.
s. گهولنا *gholna*, to mix with a liquid, dissolve.
H. گهونتي *ghōōntee*, f. a medicine given to newborn infants.
H. گهيرنا *gherna*, to surround.
s. گياني *gyanee* (ज्ञानी), wise.

ل LAM.

A. لا *la*, a negative particle like our prefixes *un*, *in*, &c. لاجواب *la-juwab*, incapable of answering; لاچار *la-char*, helpless.
s. لاٹهي *lathee*, f. a staff.
A. لازم *lazim*, adhering (to), necessary.
s. لال بجهکڑ *lal-bŏŏjhukkur*, a wiseacre.
s. لانا *lana* (prop. لي آنا), to bring.
A. لائق *la'ik*, worthy, suitable.
P. لخلخا *lukhlukha*, a censer.
H. لڈو *luddōō*, a sweetmeat.
s. لڑکا *lurka*, a boy.
s. لڑهانا *lŏŏrhana*, to spill.
s. لڑهکنا *lŏŏrhukna*, to roll, be spilt.
A. لطيفه *luteefu*, a jest.
s. لکهانا *likhana*, to cause to write.
s. لکهنا *likhna*, to write. لکها پڑها *likha-purha*, learned.
s. لکهوانا *likhwana*, to cause to write.
s. لگانا *lugana*, to apply, attach, use. لگا لينا *luga-lena*, to attach to one's self, to win.
s. لگنا *lugna*, to be applied, begin, suit, be, become, seem.
P. لنگڑا *lungra*, lame.
s. لوانا *liwana*, to cause to take. لوا لانا *liwa lana*, to bring.
s. لوگ *log*, people.
s. لي *le*, an expletive used in sentences treating of the distance, &c. from one point to another, e. g. ديوان سي لي دروازي تک *deewan se le durwaze tuk*, from the divan to the door.
s. لي *lee*, fem. past part. of لينا.
H. ليٹنا *letna*, to lie down.
A. ليکن *lekin*, but.
s. لينا *lena*, to take.
s. ليي *liye*, for, on account of.

م MEEM.

A. ماجرا *majura*, circumstance, incident.
s. مارنا *marna*, to strike, beat, kill.
s. ماري *mare*, for, by reason.

A. مال *mal*, property.

S. مالا *mala*, a necklace.

A. مالک *malik*, master, owner.

S. مانا *manna*, to respect, heed, believe.

S. مانگنا *mangna*, to ask for.

S. مائي *maee*, f. mother.

S. مت *mut*, f. manner, understanding.

S. متر *mitr*, friend.

A. متصل *mŏŏttusil*, contiguous.

S. متهائي *mithaee*, f. sweetness, a sweetmeat.

S. متي *mittee*, f. earth.

A. مجرا *mŏŏjra*, obeisance.

A. محبت *mŏŏhubbut*, f. affection.

A. محل *muhull*, mansion, seraglio.

A. محنت *mihnut*, f. toil, trouble.

A. محو *muhv*, effaced, distracted.

S. مد *mud*, wine, pride.

A. مربي *mŏŏrubbee*, guardian.

A. مرتبه *murtubu*, rank, time, turn.

P. مردار *mŏŏrdar*, carrion.

A. مرشد *mŏŏrshid*, director.

S. مرگهت *murghut*, the place where Hindoos burn their dead.

S. مرنا *murna*, to die.

A. مسافر *mŏŏsafir*, traveller.

A. مسخره *muskhuru*, a jester.

A. مسند *musnud*, f. a throne, large cushion.

A. مشابه *mŏŏshabih*, like.

A. مشغول *mushghōōl*, employed.

A. مشقت *mushukkut*, f. toil.

P. مشک *mushk*, f. a water bag.

A. مشکل *mŏŏshkil*, difficult.

A. مضايقه *mŏŏzayuku*, distress, consequence. کچهه مضايقه نهين *kŏŏchh mŏŏzayuku nuheeṅ*, 'tis of no consequence.

A. مضبوط *muzbōōt*, strong, firm.

A. مطلوب *mutlōōb*, desired, object.

A. مع *mu'* (corruptly *mai'*), along with.

A. معاف *mŏŏaf*, forgiven.

A. معبود *mu'bōōd*, adored, God.

A. معجون *mu'jōōn*, f. a confection.

A. معلوم *mu'lōōm*, known.

A. مکان *mukan*, place.

S. مکهڙا *mŏŏkhra*, the mouth, face.

P. مگر *mugur*, unless, but.

A. ملا *mŏŏlla*, a doctor, schoolmaster.

A. ملاقات *mŏŏlakat*, f. interview, meeting.

S. ملانا *milana*, to mix, reconcile.

A. ملک *mŏŏlk*, a country. ملک

بملک mŏŏlk bumŏŏlk, from country to country.

s̤. ملنا milna, to be mixed, got, met with, to meet.

s̤. ملوانا milwana, to cause to mix.

S. من mun, mind, heart.

A. من mun, name of a weight.

A. منادي munadee, f. proclamation.

S. منتر muntur, a charm.

S. مندر mundir, a house, temple.

A. منزل munzil, f. a day's journey, stage, inn, dwelling.

A. منظور munzōōr, seen, acceptable, intended.

s̤. منهہ mŏŏṅh, mouth, face.

s̤. موا mōōa, dead.

s̤. موتي motee, m. a pearl.

A. موجود maujōōd, found, present, existing.

H. موڑھا morha, a stool.

A. موقوف maukōōf, postponed.

P. موم mom, wax. موم دل momdil, tender-hearted.

s̤. موندنا mōōndna, to shut.

S. مہا muha, great. مہاديو muhadev, a name of the deity *Sivu*. مہاراج muharaj, great king.

P. مہرباني mihrbanee, f. kindness.

A. مہيا mŏŏhaiya, prepared, ready.

P. مہينا muheena, a month.

H. مياں miyaṅ, Sir!

P. ميانجي miyanjee, a schoolmaster.

s̤. ميٹھا meetha, sweet.

P. ميخ mekh, a nail, peg.

s̤. ميں meṅ, in, among. *maiṅ*, I.

s̤. مينڈکي mendkee, f. a frog, the rump of a horse.

ن NŌŌN.

ن nu, a negative prefix.

P. نادان nadan, ignorant.

P. نازک nazŏŏk, thin, delicate.

s̤. نانو naṅw, name.

S. نايکا nayika, f. a damsel.

s̤. نت nit, always.

A. نجات nujat, f. salvation.

S. ندان nidan, at last.

s̤. نراس niras, hopeless.

s̤. نرالا nirala, private. نرالي nirale, in private, apart.

P. نزديک nuzdeek, near.

P. نشان nishan, a mark, signal.

P. نشانہ nishanu, a mark, butt.

A. نشہ nushu, intoxication, intoxicating liquor, &c.

A. نظر nuzur, f. sight.

A. نقش nuksh, picture.

A. نقصان *nŏŏksan*, defect, injury.

S. نکالا *nikala*, see ديس.

S. نکالنا *nikalna*, to take out, expel.

S. نکلنا *nikulna*, to issue, go out.

S. نکھ *nukh*, a finger or toe nail. نکھ سکھ سي *nukh sikh se*, from top to toe (lit. from the toe nail to the hair on the top of the head).

P. نگار *nigar*, a painting.

S. نندولا *nundola*, an earthen vessel.

P. ننگ *nung*, honour, disgrace.

P. نوکر *naukur*, a servant; نوکري *naukuree*, f. service.

A. نهايت *nihayut*, extremely.

S. نهتها *nihuttha*, unarmed.

S. نهچي *nihchai*, certainty.

S. نهين *nuheeṅ*, no, not. نهين تو *nuheeṅ to*, otherwise (lit. if not, then).

S. ني *ne*, a particle affixed to the name of the agent of a past tense of a transitive verb (see Gram. p. 29).

S. نيا *nuya*, new.

S. نيچي *neeche*, below.

P. نيکي *nekee*, f. goodness.

و WAW.

P. و *o*, and.

A. وارث *waris*, an heir.

A. واسطي *waste*, on account, for.

H. والا *wala*, in compos. denotes agent, man, owner, &c.

P. واه وا *wah-wa*, bravo!

A. وزير *wuzeer*, a minister, vizier.

H. وس *wis*, pron. third sing. inflect. (same as اس *ŏŏs*).

A. وسيله *wuseelu*, cause, means, intervention.

A. وعظ *wu'z*, advice, sermon.

A. وقت *wukt*, time.

H. ونهين *wŏŏṅheeṅ*, immediately, exactly there.

H. وه *wŏŏh*, or *wuh*, he, she, it, that.

H. وهان *wuhaṅ*, there.

H. وهين *wŏŏheeṅ*, or *wuheeṅ*, see ونهين.

H. ويسا *waisa*, in that manner, such.

ه HE.

S. هاتهه *hath*, the hand. هاتهه باندهنا *hath bandhna*, to join the hands in a supplicating posture.

S. هاتهي *hathee*, an elephant.

s. هار *har*, a chaplet. f. discomfiture. هار مانا *har manna*, to acknowledge all lost, to give up a dispute.

s̱. هاں *hań*, yes, indeed.

s̱. هتهيار *huthyar*, m. or f. a weapon. هتهيار بند *huthyar-bund*, armed.

H. هٹنا *hutna*, to go back, flinch.

P. هر *hur*, every.

s. هردي *hriduyu*, heart.

P. هزار *huzar*, a thousand.

P. هشيار *hŏŏshyar*, prudent, watchful.

H. هکابکا *hukka-bukka*, confused.

H. هلانا *hilana*, to move, shake.

H. هلنا *hilna*, to be moved.

A. همت *himmut*, f. courage. همت مردان مدد خدا *himmuti murdan mududi Khŏŏda*, resolution on the part of men is the aid of God (i. e. ensures it).

P. هنر *hŏŏnur*, skill.

s. هنس *huns*, a duck, goose.

s̱. هنسنا *huńsna*, to laugh.

A. هوا *huwa*, f. wind, air.

s̱. هونا *hona*, to be, become.

s̱. هيا *hiya*, mind, heart.

s̱. هي *hee*, very, exactly, even.

s̱. هينا *heena*, void of.

s̱. هين *heeń*, exactly, see هي.

ي YE.

P. يا *ya*, or, oh!

P. ياد *yad*, f. memory. ياد آنا *yad ana*, to come to mind.

A. ياس *yas*, f. despair.

H. يوں *yōōń*, thus.

H. يه *yih*, or *yuh*, this.

s̱. يهاں *yuhań*, here.

No. 24.

एक राजा प्रतापमुकुट नाम बनारस का था और उस के बेटे का नाम बज्रमुकुट जिस की रानी का नाम महादेवी एक दिन वुह अप्ने दीवान के बेटे को साथ ले शिकार को गया और बहुत दूर जंगल में जा निक्ला और उस के बीच एक सुन्दर तालाब देखा कि उस के किनारे हंस चक्वा चक्वी बग्ले मुर्ग़ाबियां सब के सब कलोल में थे चारों तरफ़ पुख़्तः घाट बने हुए कंवल तालाब में फूले हुए किनारों पर तरह बतरह के दरख़्त लगे हुए कि जिन की घनी घनी छांव में ठण्डी ठण्डी हवाएं आतियां थीं और पञ्छी पखेरू दरख़्तों पर चह्चहों में थे और रंग बरंग के फूल बन में फूल रहे थे उन पर भौंरों के झुंड के झुंड गूंज रहे कि ये उस तालाब के किनारे पहुंचे और मुंह हाथ धोकर उपर आये ॥

वहां एक महादेव का मंदिर था घोड़ों को बान्ध मंदिर के अन्दर जा महादेव का दर्शन कर बाहर निक्ले जित्नी देर उन को दर्शन में लगी उत्ने अर्से

में किसू राजा की बेटी सहेलियों का झुंड साथ लिये हूए उसी तालाब के दूस्रे किनारे पर अश्नान कर्नें आई सो अश्नान ध्यान पूजा कर सहेलियों को साथ लिये हूए दरख़्तों की छांव में टहलूने लगी ॥

इधर दीवान का बेटा बैठा था और राजा का बेटा फिर्ता था कि अचानक उस की और राजा की बेटी की चार नज़रें हूईं देख्ते ही उस के रूप को राजा का बेटा फ़रेफ़्तः हूआ अप्ने दिल में कहने लगा कि हे चंडाल काम मुझ को क्यौं सताता है और उस राजपुत्री ने उस कुंवर को देख सिर में जो कमल का फूल पूजा कर्कें रखा था वही फूल हाथ में ले कान से लगा दांत से कुतर पांव तले दिया फिर उठा छाती से लगा लिया और सखियों को साथ ले सवार हो अप्ने मकान को गई और यिह राजपुत्र निहायत निरास हो बिरह में डूबा हूआ दीवान के लड़के के पास आया और साथ शर्म के उस के आगे हक़ीक़त कहने लगा कि हे मित्र मैं ने एक अति सुंदरी नायका देखी न उस का नाम जान्ता हूं न ठांव जो वुह मुझे न मिलेगी तो मैं अप्नी जान न रखूंगा यह मैं ने अप्ने जी में निहचै बिचारा है ॥

यह अह़्वाल दीवान का बेटा सुन उसे सवार कर्वा घर को तो ले आया पर राजा का बेटा बिरह की पीर से ऐसा बेकल था कि लिख्ना पढ़्ना खाना पीना सोना राज़्काज सब कुछ तज बैठा नक़्श उस की सूरत का लिख लिख देख्ता और रोता न अप्नी कह्ता न और की सुन्ता दीवान के बेटे ने यह ह़ालत उस की जो बिरह से हूई थी जब देखी तो उस से कहा कि जिस ने इ़श्क़ की राह में क़दम रखा है फिर वह जिया नहीं और जो जिया तो उस ने बहुत दुख पाया इस वास्ते ज्ञानी लोग इस राह में पांव नहीं रख्ते ॥

फिर उस की बात सुन राज़्कुमार बोला मैं ने तो इस पंथ में पांव दिया इस में सुख हो या दुख जब ऐसा मज़्बूत़ कलाम उस का सुना तब वह बोला कि महाराज तुम से चल्ते वक़्त़ कुछ उस ने कहा था या तुम ने कुछ उस से फिर उस ने जवाब दिया कि न मैं ने कुछ कहा न उस से कुछ सुना तब दीवान का बेटा बोला उस का मिल्ना बहुत मुश्किल है उस ने कहा वह मिली तो हमारी जान रही नहीं तो गई फिर उस ने पूछा कुछ इशारः किनाया

भी किया था कुंवर ने कहा जो उस ने हरकतें की थीं सो ये हैं कि एकाएक मुझ को देख सिर पर से कंवल का फूल उतार कान से लगा दांत से कुतर पांव तले देकर छाती से लगा लिया यह सुन दीवान के बेटे ने कहा उस के इशारों को हम समझे और नांव ठांव सब उस का जाना वुह बोला जो समझे हो सो बयान करो॥

यह कहने लगा सुनो राजा कंवल का फूल सिर से उतार कान से जो लगाया तो गोया उन्ने तुम को बताया कि मैं कर्णाटक की रहने वाली हूं और दांत से जो कुतरा सो कहा कि दंतबात राजा की बेटी हूं और पांव से जो दबाया सो कहा कि पद्मावती मेरा नाम है और छाती से जो लगाया सो कहा तुम तो मेरे हृदय में बसते हो॥

जब इत्नी बातें कुंवर ने सुनीं तो उस से कहा कि बिहतर यिह है मुझे उस के शहर में ले चलो यह कहते ही कपड़े पहन हथियार बांध कुछ जवाहिर ले घोड़ों पर सवार हो दोनों ने उस सिम्त की राह ली कई दिन के बअ़द कर्णाटक देस में पहुंच शहर की सैर कर्ते हूए राजा के महल्लों के नीचे आए तो वहां देखे क्या

हैं कि एक बुढ़िया अप्ने दर्वाज़े पर बैठी हूई चर्ख़ा कात्ती है॥

ये दोनों घोड़ों से उतर उस के पास जा कह्ने लगे माई हम मुसाफ़िर सौदागर हैं माल हमारा पीछे आता है और हम जगह ढूंढ़ने के वास्ते आगे बढ़ आए हैं जो हमें जगह हो तो हम रहें बुढ़िया उन की सूरतों को देख और बातों को सुन रह़्म कर्के बोली यह घर तुम्हारा है जब तलक जी चाहे रहो॥

ग़रज़ यह सुन मकान में उत्रे तो कित्नी एक देर के बअ़्द बुढ़िया मिह्रबानी से उन के पास आ बैठ बातें कर्ने लगी इस में दीवान के बेटे ने उस से पूछा तेरी आल औलाद और कुम्बे में कौन कौन है और क्यूंकर गुज़्रान होती है बुढ़िया ने कहा बेटा मेरा राजा की ख़िद्मत में बहुत अच्छी तरह़ से आसूदः है और पद्मावती जो राज्कन्या है बन्दी उस की दूध पिलाई है इस बुढ़ापे के आने से घर में रह्ती हूं पर राजा मेरे खाने पीने की ख़बर लेता है मगर उस लड़्की के देख्ने को हर रोज़ एक वक़्त जाती हूं वहां से आन्कर घर में ही अप्ना दुख्ड़ा किया

कर्ती हूं यह बात राजपुत्र ने सुन दिल में ख़ुश हो बुढ़िया से कहा कि कल जिस वक़्त जाने लगे तो एक संदेसा हमारा भी लेती जाइयो उस ने कहा बेटा कल पर क्या मौक़ूफ़ है अभी मुझ से जो कुछ कहे तो मैं तेरा पैग़ाम पहुंचा दूं तब उस ने कहा तू इत्ना जाकर कह दे कि जेठ सुदी पञ्छमी को तालाब किनारे जिस राजपुत्र को तुम ने देखा था सो आन पहुंचा है॥

इत्नी बात के सुन्ते ही बुढ़िया लाठी हाथ में लिये राज मन्दिर को गई वहां जाकर देखा कि राज कन्या अकेली बैठी है जब यह साम्हने पहुंची तो उस ने सलाम किया यह असीस देकर बोली कि धिया बालकपन में तेरी ख़िद्मत की और दूध पिलाया अब भगवान ने बड़ा किया यह जी चाहता है कि तेरी जवानी का सुख देखूं तो मुझे भी चैन होवे इसी तरह की बातें मुहब्बत आमेज़ कर कहने लगी कि जेठ सुदी पंचमी को तालाब किनारे जिस कुंवर का तूने मन लिया है सो मेरे घर आन्कर उत्रा है और मैं भी यह कहती हूं कि वह कुंवर तेरे ही जोग है जैसी तू रूपवती वैसा ही वह गुनवंत है॥

ये सब बातें सुन ख़फ़ा हो हाथों में चन्दन लगा बुढ़िया के गालों में तमाचे मार वह कहने लगी कम्बख़्त मेरे घर से निकल यह दिक़ हो उसी तरह से उड़ती बैठती कुंवर के पास आई और सब अपना अहवाल कहा राजकुमार सुन्कर हक्काबक्का हो गया तब दीवान का बेटा बोला महाराज कुछ फ़िक्र न कीजिये यह बात आप के ध्यान में नहीं आई फिर उस ने कहा सच है पर तू मुझे समझा कि मेरे जी को चैन होवे उस ने कहा जो दसों उंगलियां चन्दन की भरकर मुंह पर मारी तो उन्ने यह बताया कि दस रोज़ चांदनी के हो चुकें तो अंधेरी में मिलूंगी ग़रज़ दस रोज़ के बअ़द बुढ़िया ने उस की ख़बर फिर जा कही तब उस ने बुढ़िया को ख़फ़ा हो पच्छिम तरफ़ की खिड़की पास लाकर निकाल दिया फिर यह अहवाल बुढ़िया ने राजकुंवर से आकर कहा वह सुन्कर उदास हुआ इत्ने में दीवान का पुत्र बोला कि इस बात का ब्यौरा यह है कि आज रात के वक़्त तुम को उसी खिड़की की राह बुलाया है यह सुन्ते ही निहायत ख़ुश हुआ ॥

जब वह वक़्त आया उदे रंग के जोड़े निकाल चुन

बना पगड़ियां बांध कपड़े पहन हथ्यार सज सजा तैयार हूए कि इस अ़र्से में दो पहर रात गुज़र गई उस वक़्त एक आ़लम सुन्सान का था कि ये भी वहां से सूंट मारे चुपचाप चले आते थे जब खिड़की पास पहुंचे दीवान का बेटा बाहर खड़ा रहा और यह खिड़की के अन्दर गया देखा क्या है कि राज कन्या भी वहीं खड़ी राह देखती है कि इस में इन दोनों की चार नज़रें हूईं तब राज कन्या हंसी और खिड़की बन्द कर राज कुमार को साथ ले रंग्महल्ल में गई॥

वहां जाकर कुंवर देखता क्या है कि जा बजा लख़्लख़े रौशन और सहेलियां रंगारंग की पोशाकें पहने हाथ बांधे बा अदब अप्ने अप्ने रुत्बे से खड़ी हैं एक त़रफ़ सेज फूलों की बिछी है अप्ने अप्ने क़रीने से अ़त्रदान पान्दान गुलाब्पाशें चंगेरें चौघरे आरास्तः किये हूए धरे हैं और एक त़रफ़ चोआ चन्दन अर्गजा कस्तूरी केसर कटोरियों में भरा हूआ धरा है कहीं अच्छी अच्छी मअ़जूनों की रंगीन डिब्बियां चुनी हैं कहीं भांत भांत के पक्वान्न धरे हैं तमाम दर ओ दीवार नक़्श ओ निगार से आरास्तः और उन

पर ऐसी सूरतें बनी हूई हैं कि हर एक देखे ही मह़ो हो जावे॥

ग़रज़ सारे ऐश ओ त़रब के साज़ ओ सामान मुहैया है अ़जब समें का आ़लम है कि जिस का कुछ बयान नहीं हो सक्ता उसी मकान में रानी पद्मावती ने राज कुंवर को लेजा बिठ्लाया और पांव धुल्वा चन्दन बदन में लगा फूलों के हार पहना गुलाब छिड़क पंखा अप्ने हाथ से झलूने लगी इस में कुंवर बोला हम तुम्हारे देखने से ही ठंडे हूए इत्नी मिह़नत क्यों कर्ती हो तुम्हारे ये नाज़ुक नाज़ुक हाथ पंखे के लाइक़ नहीं हैं पंखा हमें दो तुम बैठो॥

पद्मावती बोली कि महाराज आप बड़ी मिह़नत कर्के हमारे वास्ते आए हैं हमें आप की ख़िद्मत कर्नी लाज़िम है तब एक सहेली ने रानी के हाथ से पंखा लेकर कहा यह हमारा काम है हम ख़िद्मत करें और तुम आपस में आनंद करो वे बाहम पान खाने लगे और इख़्लिलात़ की बातें कर्नें कि इत्ने में भोर हूई राज कन्या ने उसे छिपा रखा जब रात हूई तब फिर बाहम ऐश में मश्ग़ूल हूए॥

इसी भांति कित्ने एक दिन बीत गए राजकुमार

जब जाने का इरादः करे तब राज कन्या जाने नदे इसी तरह से एक महीना गुज़र गया तब तो राजा बहुत घब्राया और फ़िक्रमन्द हूआ एक रोज़ की बात यह है कि रात के वक़ अकेला बैठा हूआ यह जी में चिंता कर्ता था कि देस राज पाट घर सब कुछ तो छूटा ही था पर एक ऐसा दोस्त हमारा कि जिस के बाइस़ से यह सुख पाया उस से भी महीने भर से मुलाक़ात नहीं हूई वह अप्ने जी में क्या कहता होगा और क्या जानिये उस पर कैसी गुज़र्ती होगी इसी फ़िक्र में बैठा हूआ था कि इत्ने में राज कन्या भी आन पहुंची और उस की ह़ालत देखकर पूछ्ने लगी महाराज तुम्हें क्या दुख है जो तुम ऐसे उदास बैठे हो मुझे कहो तब वह बोला कि एक दोस्त हमारा बहुत प्यारा दीवान का बेटा है उस का कुछ अह़वाल महीने भर से मअ़लूम नहा वह ऐसा चतुर पंडित मित्र है कि उसी के गुनों से मैं ने तुम्हें पाया और उन्हीं ने तुम्हारा सब भेद बताया ॥

राज कन्या बोली महाराज तुम्हारा चित्त तो

वहां है तुम यहां सुख क्या करोगे इस से बिह्तर यह है कि मैं पक्वान्न मिठाई सब कुछ तैयार करके भिज्वाती हूं आप भी सिधारिये उस को खिला पिला बहुत सी तसल्ली कर ख़ातिर्जमअ़ से फिर आइये यह सुन्ते ही राज्कुंवर वहां से उठ्कर बाहर आया और रानी ने बिष मिल्वा तरह् बतरह् की मिठाई बन्वाकर भिज्वाई कुंवर मंत्री के पुत्र के पास जाकर बैठा ही था कि इत्ने में वह मिठाई आन पहुंची प्रधान के बेटे ने पूछा महाराज यह मिठाई किस तरह् से आई राज्पुत्र बोला मैं वहां तेरी चिंता में उदास बैठा था कि इस में रानी ने आकर मेरी तरफ़ देख्कर पूछा तुम उदास क्यों बैठे हो कुछ सबब बताओ फिर मैं ने तेरे भेद्चतुराई के सब उस से बयान किये तब यह अह्वाल सुन्के उस ने मुझे तेरे पास आने की इजाज़त दी और यह तेरे वास्ते भिज्वाई जो तू इसे खायगा तो मेरा भी जी ख़ुश होगा ॥

तब प्रधान का बेटा बोला तुम मेरे वास्ते ज़ह्र लाये हो इसी में ख़ैर हूई कि आप ने नहीं खाई

महाराज एक बात मेरी सुनिये कि रंडी अपने दोस्त के दोस्त को नहीं चाहती आप ने वह ख़ूब न किया जो मेरा नाम वहां लिया यह सुन कुंवर बोला ऐसी बात तुम कहते हो जो कभी किसू से न हो अगर आदमी आदमी से न डरे पर भगवान से तो डरेगा इतना कह उस ने उस में से एक लड्डू कुत्ते के आगे डाल दिया वोहीं छटपटाके मर गया यह तौर देख राजपुत्र अपने जी में ग़ुस्से हो कहने लगा और ऐसी खोटी रंडी से मिलना लाज़िम नहीं आज तक तो मेरे दिल में उस की मुहब्बत थी पर अब मअ़लूम यह सुन दीवान का बेटा बोला महाराज जो हुआ सो हुआ अब वह बात किया चाहिये जिस से उस को अपने घर ले चलिये राजपुत्र बोला भाई यह भी तुम्हीं से होगा ॥

दीवान के बेटे ने कहा आज एक काम कीजिये फिर पद्मावती के पास जाइये और जो कहूं सो कीजिये पहले तो उसे जाकर बहुत सा इख़्लास प्यार करो जब वह सो जावे तब उस का ज़ेवर उतार यह त्रिशूल उस की बाईं जांघ में मार वहां

से तुर्त चले आओ यह सुन राजकुमार रात को पद्मावती के पास जा बहुत सी बातें दोस्ती की कर दोनों मिल्कर सो रहे लेकिन बातिन में यह क़ाबू देखा था॥

ग़रज़ जब राजकन्या सो गई तो उन्ने सारा गह्ना उतार लिया और बाईं जांघ में त्रिशूल मार अप्ने मकान को चला आया सारा अहवाल प्रधान के बेटे से बयान कर सब गह्ना उस के आगे रख दिया फिर वह ज़ेवर उठा राजकुमार को साथ ले जोगी का भेष बना एक मकान में जा बैठ आप तो गुरू बना उसे चेला ठह्राकर उस से कहा तू बाज़ार में जाकर इस गह्ने को बेच अगर कोई इस में तुझे पकड़े तो उसे मेरे पास लाना उस की बातें सुन राजपुत्र ने ज़ेवर को ले शह्र में जा मुत्तसिल राजा की डिहुड़ी के एक सुनार को दिखाया उस ने देखे ही पह्चान्कर कहा यह राजकन्या का गह्ना है सच कह तू ने यह कहां पाया॥

यह उस से कह रहा था कि दस बीस आद्मी

और भी इकट्ठे हो गये ग़रज़ कोत्वाल ने यह ख़बर सुन आद्मी भेज राजकुमार को मै ज़ेवर और सुनार पकड़्वा मंगाया और उस ज़ेवर को देख उस से पूछा सच कह यह तू ने कहां से पाया उस ने कहा कि मुझे गुरू ने बेच्ने को दिया है पर मुझे मअ़लूम नहीं कि वे कहां से लाये तब कोत्वाल ने उस के गुरू को भी पकड़्वा मगांया और दोनों को ज़ेवर समेत राजा के ह़ुज़ूर में लाकर तमाम अह़्वाल अ़र्ज़ किया॥

यह माजरा सुन्के राजा जोगी से पूछ्ने लगा कि नाथ जी यह गह्ना तुम ने कहां से पाया जोगी बोला महाराज काली चौदस की रात को मैं मर्घट में डाकिनी मंत्र सिध कर्ने को गया था जब वह डाकिनी आई तो मैं ने उस का ज़ेवर और कपड़ा उतार लिया और बाईं जांघ में उस की त्रिशूल का निशान कर दिया इस त़रह़ से यह गह्ना मेरे हाथ आया है यह बात राजा जोगी से सुन मह़ल में गया और जोगी आसन पर राजा ने रानी से कहा तू पद्मावती की बाईं जांघ में देख तो निशान है कि

नहीं और कैसा रानी ने जाकर देखा तो त्रिशूल का दाग़ है राजा से आकर कहा महाराज तीन निशान बराबर हैं पर ऐसे मअ़लूम होते हैं गोया किसू ने त्रिशूल मारा है ॥

यह बात सुन बाहर आ राजा ने कोत्वाल को बुल्वाकर कहा जाओ जोगी को ले आओ कोत्वाल हुक्म पाते ही जोगी के लेने को गया और राजा अप्ने मन में चिंता कर्के कह्ने लगा कि अह़्वाल घर का और दिल का इरादः और जो कुछ नुक़्सान हो सो किसू के आगे ज़ाहिर कर्ना मुनासिब नहीं कि इत्ने में कोत्वाल ने जोगी को ला ह़ाज़िर किया फिर जोगी को राजा ने किनारे ले जा पूछा गोसाईं जी धर्म्म शास्त्र में स्त्री के वास्ते क्या दंड लिखा है तब जोगी बोला महाराज ब्राह्मन गौ स्त्री लड़्का और जो कोई अप्ने आस्रे में हो अगर उन में जिस किसू से कुछ खोटा काम हो तो उन के वास्ते यह दंड लिखा है निकाला दीजिये ॥

यह सुन्के राजा ने पद्मावती को डोली में

सवार कर्वा एक जंगल में छुड़वा दिया फिर अपने मक़ाम से राज़कुमार और दीवान का बेटा दोनों घोड़ों पर सवार हो उस बन में जा रानी पद्मावती को साथ ले अपने शह्र को चले ॥

LONDON:
Printed by J. L Cox and Sons, 75, Great Queen Street,
Lincoln's-Inn Fields.

کي سُنْتي هِي بادْشاه ني دانْتون مين اُنْگْلِي دي کها شاه صاحِب تُم ني کيا کها بولا بابا سچ کها پِهر بادْشاه ني پُوچها کِه تُمْهارا سُؤآل کيا تها جَواب دِيا بابا سُؤآل جَواب کُچه نه تها فقِير کو ايک بات کا اِمْتحان کرْنا منْظُور تها سو کِيا تيري شهْر کي درْوازي پر لِکها هَي کِه هِمّتِ مرْدان مددِ خُدا سو فقِير کي گُمان مين جهُوٹه آيا تها سو نهِين کِسِي ني سچ لِکها هَي اِتْنا کهه. فقِير وَهان سي رَوانه هُوا

موتي لينے سمندر كي طرف گيا اور وزير شاہ كي پاس آيا اُس وقت
شاہ ني فرمايا كہ جو وہ فقير صاحب كمال ہوگا تو موتي لاويگا نہين
آپ ہي چلا جاويگا اور جو صاحب كرامات ہي تو اُسي بيٹھي ديني
مين ہمين كچھ ننگ نہين كيونكہ وسكا مرتبہ ہم سي اعلي ہي وہ
جسي چاہي بات كي بات مين بادشاہت بخش دي القصہ وہ
فقير سمندر كي كناري پہنچ كمر باندہ بدھنا ہاتھ مين لي لگا پاني
اليچني جب دن رات اليچتي اليچتي اسي چوبيس پہر گذري
تب سمندر ني آدمي كي صورت بن آنكي پوچھا كہ فقير تو كيون
دريا كا پاني نكال نكال پھينكتا ہي بولا پاني اليچكي سوا سير موتي لونگا
جواب ديا تجھي سوا سير موتي ملي تب تو پاني نہ اليچيگا كہا نہين
بولا آنكھ موند مين تجھي موتي ديتا ہون اس ني آنكھ بند كي اس ني
بہت ہي بڑي سوا سير كوري موتي لا اسكي ہاتھ ديي يہ لي دعا
دي پھر اسي دروازي مين آ بيٹھا بادشاہ كو خبر ہوئي شاہ ني وزير
كو بھيج اسي حضور مين بلوايا اور تعظيم تواضع كر مسند پر بٹھايا
غرض جب شاہزادي كو اسكي سونہين كھڑا كيا تب فقير ني موتي كي
پوٹلي جھولي سي نكال اتنا كہہ اسكي ہاتھ دي كہ بھينا لي اس بات

شہر کي لوگون ني کہلاني پلاني کا بہت قصد کيا پر اِسني اُنہين کچھ
جواب ہي نديا يہہ خبر وہان کي پادشاه کو پہنچي شاه ني وزير کو
بلاکر فرمايا کہ اِسي وقت تو جاکي فقير کو جو مانگي سو ديکر کہلا پلا
رخصت کر آ شاه کي فرماتي ہي وزير ني فقير سي جاکي کہا کہ شاه
صاحب حضور کا حکم مجھي يون ہي کہ جو فقير کا سوآل ہو سو پورا
کر آ جو آپ کو مطلوب ہي سو فرمايي بنده لا حاضر کري فقير ني کہا
مين بادشاه کي بيٹي سي شادي کرونگا تو مجھي لا دي سواي اِسکي
مجھي اور کچھ نہين چاہيي اِس بات کي سنتي ہي وزير لاجواب ہو
پھرکر بادشاه کي پاس پہنچا شاه ني کہا کيون فقير کو رخصت کر آيا
عرض کي جہان پناه جو فقير ني بات کہي ہي تقصير معاف غلام
زبان پر نہين لا سکتا حضرت ني فرمايا کہ لکھہ کر دي اِس ني اُن کي
فرماني سي اُس کا سوآل لکھکر گذرانا شاه ني سوچ سمجھکي کہا کہ
کچھ مضايقہ نہين اُس سي کہو سوا سير انبيدھي موتي لي آ تيري
شادي شاہزادي سي ہوگي بادشاہون کي يہان يہہ رسم ہي کہ سوا
سير انبيدھي موتيون سي شوہر دلہن کي گود بھري وزير ني پھر جا فقير
سي بادشاه کي کہي بات کہي وه بہت خوب کہہ بوريا بدھنا بانده

هم بي اَولاد هَين هماري مال اموال كي وارِث هو مرني سي مِتّي دِيجو يِہي هم چاهتي هَين آخِر ماري شرم كي قاضِي ني اُن كِي بات قبول كِي اِس لِيي كِہ كوئِي اَور نہ سُني

No. 23.

ايک سِپاهِي لِكها پڑها دُنياداري كي كاروبار سي خفا هوكر فقِير هو گَيا اَور لگا مُلک بمُلک پهِرني كِسِي شهر كي دروازي كِي اُوپرلِي چَوكهت مين كُچهہ لِكها تها سو لگا بانچني اِس مين اُس ني ايک كوني مين لِكها ديكها كہ هِمّتِ مردان مددِ خُدا اِس عِبارت كي پڑهتي هِي خفا هو بولا كِہ جِس شهر كي دروازي پر يِہ جهُوتهہ لِكها هَي اُس كي اندر نہ جانِيي كيا كُچهہ هوگا يِہ كہہ شهر مين نجا اُلٹا پهِرا اَور كِتنِي ايک دُور جاكر آپ هِي آپ سوچا كِہ مَين ني بِنا آزمائي كِسِي كي لِكهي كو جهُوتهہ كہا يِہ بڑِي بي اِنصافِي كِي اِتنا سمجهہ پهِر پهِرا اَور يِہ اِرادہ كر بورِيا بِچها اُسِي دروازي مين جا بَيٹها كِہ اِس شهر كي بادشاہ كِي بيٹِي كو مَين بياهُونگا اِس مين اُسي وَهان تِين دِن بِن داني پانِي كي گُذري درمِيان اِسكي اُس ني نہ كِسُو سي بات كہِي نہ كُچهہ كهايا بلكِہ

يِہہ سمجھ اِن ني اُن سي کہا کِہ ہزار رُپَي دو اَور گدّھا باندّہ جاؤ
ايک برس کي بعد آکر لي جاِيو اِس بات کي سُنتي ہِي وي جھٹ
توڑا دي گدّھا باندّہ گَيي اَور ايک برس بعد پِھر آن مَوجُود ہُوئي اُن کو
ديکھتي ہِي مِيانجِي ني کہا کِہ دو دِن پہلي آتي تو اُسي پاتي اب تو
وُہ جاکي جَونپُور کا قاضِي ہُوا اُنہون ني پُوچھا کِہ اب ہم اُسي کيُونکر
پاوين مِيانجِي ني کہا کِہ تُم اُسکي باندّھني کِي رسّي اَور دانہ کھاني کا
نندولا ليجاکي سونہين کھڑي ہو دِکھلاؤ جب وُہ پہچانکي تُمہين پاس
بُلاوي تب تُم نِرالي ليجاکي سب احوال کہيو اپنا احوال سُنکر وُہ
تُمہين بَہُتيرا ڈراويگا پر تُم نہ ڈرِيو اَور کہيو کِہ جو تُم ہمارِي بات نہ
مانو تو چلکر مِيانجِي سي پُوچھ لو غرض وي دونون جَونپُور گَيي اَور
اُسِي طرح کرني لگي تب قاضِي ني اُن دونون کو پاس بُلاکر پُوچھا کِہ
تُم يِہہ کيا کرتي ہو بولي نِرالي چلو تو اِس کا احوال کہين قاضِي اُنہين
نِرالي ليگيا پِھر اِنہون ني سب احوال کہہ سُنايا قاضِي ني دريافت کِيا
کِہ کِسي شخص ني اِنہين بہکايا ہَي ِس سي اِن کِي بات بِن قبُول کِيي
کِسي طرح بيي ميرا پِيچھا نہ چھوڑينگي يُون سمجھ قاضِئ ني کہا جو
تُم ني کہا سو سب سچ پر اب تُم ہم سي کيا چاہتي ہو يي بولي

No. 22.

کِسِي مکان پر کوئي مُلّا بَیٹھا لڑکي پڑھاتا تھا کِه ایک لڑکي کي باپ
ني آکر اُسي اُلهنا دِیا مِیان صاحِب میري بیٹي کو آپ ني کُچھه نه
تربِیَت کِیا دیکھو ابتک چھوکرون کي ساتھ وُه کھیلتا پھرتا هَي اَور میرا
کہا نہِین مانتا اِتنِي بات کي سُنتي هِي مِیانجِي خفا هوکر بولا هان
صاحِب نیکِي بر باد گُنہه لازِم مَین ني ایک برس مِحنت مشقّت کر
لِکھا پڑھا گدھي سي آدمِي بنایا اَور تُم ني یِہه بات کہِي اب مُجھي
تُم سي کُچھه لینِي پانِي کِي اُمّید باقِي نرهِي یِہه یاس کا کلِمه سُنکر لڑکي
کا باپ تو مِیانجِي کو بَہُت سِي تسلّي دیکي چلا گَیا پر ایک دھوبِي
اَور دھوبِن بڑي دَولتمند جِنھون ني میانجِي کِي زبانِي یِہه بات رستي
مین کھڑي هوکي سُنِي تھِي کِه مَین ني تُمھاري لڑکي کو برس دِن مین
لِکھا پڑھا گدھي سي آدمِي کِیا وي دونون جورُو خصم آ مَوجُود هُوئي
اَور هاتھه جوڑکر بولي کِه مِیانجِي صاحِب جِتني رُپَي چاهِیي لِیجِیي
اَور میري بھِي گدھي کو آدمِي بنا دِیجِیي مُلّا ني اُن دونون کِي بات
سُنکي دِل مین بِچارا کِه یي هِیي کي اندھي مت کي هِیني گانٹھه کي
پُوري میرِي قِسمت سي آن مِلي هَین اِن سي رُپَي کیُون نہِین لیتا

No. 21.

شاہ جہان بادشاہ نی دِیوانِ خاص سي لي قلعي کي صدر دروازي تک ایک رسّا بندھوا دِیا تھا اَور اُس مین گھنٹالِیان گُنتھوا چھور اُس کا بیچ بازار مین ڈلوا دِیا تھا اِس واسطي کِه جو کوئِي فریادِي آوي سو اُس رسّي کو کھینچي گھنٹالیان باجین اَور فریادِي کي فریاد حُضُور مین بي وَسیلي پہنچي ایک روز کِسِي بہِشتِي کا بَیل مع بھري پکھال اُس رسّي کي پاس آنکر کھڑا ھُوا بہِشتِي کِسِي کي یہان مشک ڈالني گیا تھا بَیل نی رسّي سي سِر کھجلایا اُس کي سینگ کا جھٹکا جو لگا ایک بارگِي سب گھنٹالِیان باج اُٹھین سُنتي ھِي شاہ نی فرمایا دیکھو کَون ھَي لوگون نی جھٹ خبر دِي کِه پیر مُرشِد اَور تو کوئِي نہین ایک بہِشتِي کا بَیل ھَي حُکم کِیا کِه اُسي اُسکي مالِک سمیت لي آؤ لوگ فِي آلفور لي گَیي شاہ نی فرمایا کِه اِسکِي پکھال کا پانِي تولو کِه کِتنا ھَي تولکر عرض کِي کِه جہان پناہ ساڑھي پانچ من ھَي سُنتي ھِي بادشاہ نی حُکم کِیا کِه آج سي ساڑھي تِین من پانِي سي زِیادہ شہر مین کوئِي پکھال نه بناوي اُسي وَقت منادِي پھر گَیي تبھِي سي ساڑھي تِین من پانِي سي زِیادہ پکھال نہین بنتِي

هَین یِہ سمجھ اِتْنا کہہ اپْني گھر بِھیتر بھاگ گیا کِہ اُس بدْذات کِي بات مَین کبھِي نہ سُنُوںْگا

No. 20.

عِید کي دِن دو ڈھاڑِي بچّي ایک ھتھیار بنْد اَور دُوسْرا نِہتّھا مِلْکر کِسِي اُمرا کي یہَان ڈھولک تنبُورا ساتھ لِوایُ مُجْرِي کو گَیي اَور جب وَھان سي گاي بجاي رِجھايُ اِنْعام لي پھِر آيُ تب آپس مین بخْرا بانْتا کرْني کي وَقْت جھگڑْني لگي کَہِي ایک راہگِیر تماشا دیکھْني کو آن کھڑي ھُويُ اَور اُن مین سي ایک ٹھٹھول ني نِہتّھي سي کہا کِہ مِیان تو اِس سي ڈرْتا نہِین اِس کي ھاتھ مین تلْوار ھَي بولا کِہ حضرت سلامت یِہ اپْني جِي مین کُچْھ اَور نہ سمْجھي میري گھر بٹْويُ مین دو رُوپي دھري ھَین گھر سي رُپَي لي چَوک مین جا ڈیڑْہ رُپي کِي تلْوار خرِید آٹھ آني بارْیي کو دي نِہایَت تیز کرْوا لا ابھِي سِر کاٹ ڈالْتا ھُون اِس بات کو سُن سب تماش بِین ھنْس پڑي اَور اُن دونون کو مِلا چلي گَیي

اَور روئي اِس کا کیا سبب عرض کِي کِه جهان پناه پهُولون کِي سیج
پر پهر بهر سوني کِي سزا خُدا کي یَہان نهو یہان هین هُوئي اِس بات
پر تو سوچکي مَین هنسِي اَور آپ کو خُدا کي یہان اِس سیج پر
نِت سوني کِي نه جانُون کیا سزا هوگي یِهه اندیشه کرکي روئي کهتي
هَین کِه اِبراهیم ادهم اِس بات کي سُنتي هِي بادشاهت چهوڑ فقیرِي
لي جنگل کو چلا گیا

No. 19.

ایک بهرا گڈریا جنگل مین اپني بهیڑین چراتا تها قضاکار اُسکي ایک
بهلِي بهیڑ کهوئي گَئِي تب اُسني ایک لنگڑِي بهیڑ کِي طرف دیکهکر
کها کِه جو وُه بهیڑ مِلي تو اِسي مَین کِسِي کو خُدا کِي راه پر دُونگا اِتنا
کهتي هِي بهیڑ مِلِي تو وُه لنگڑي بهیڑ کا کان پکڑ کِسِي کو دیني لي چلا
اِس مین سونهین سي ایک اَور بهرا آیا اِس ني وِس سي کها کِه یِهه
بهیڑ تُو لي وُه بولا خُدا کِي قسم مَین ني اِس کِي ٹانگ نهین توڑي
غرض یِهي کهتي کهتي دونون قاضي کي یہان گَیي قاضي بهِي بهرا
تها اَور اپني گهر مین کِسِي سي خفا هو بیٹها تها اِنهین دُور سي آتي
دیکهه اُتي اپني جِي مین جانا کِه شاید یي اُسِي کا پَیغام لِیي آتي

کماوي اَور کُچھ اِس مین سي آپ کھا همین کھِلاوي اِس لطِیفي کي سُنْتي هِي خُوش هو بادْشاه ني اُنْکا قُصور مُعاف کِیا اَور هاتھِي کي عِوَض ایکْ گانْو دِیا

No. 18.

سُنْتي هَین کِه اِبْراهِیم ادْهم کِي سیج سَوا من پھُولون سي سنْوارِي جاتِي تھِي ایکْ روز بانْدِي ني سیج تَیّار کرْکي اپْني جِي مین بِچارا کِه اِس بِچھَوني پر سوني سي کَیسا آرام جِي کو هوتا هوگا یِهه سوچ اِدْهر اُدْهر دیکھ وُه جون اُس پر لیٹِي تون آرام پاکي بیهوش سو گَئِي اَور پھُولون کي انْدر پَیٹھ بي معْلُوم هو گَئِي پھر ایکْ پہچھي بادْشاه ني بھِي آ اُسي پر آرام فرْمایا گھڑِي دو ایکْ بعْد اُس ني جو کرْوَٹ لِي شاه گھبْراکر اُٹھ کھڑِي هُوئي اَور بولي کِه دیکھو اِس پلنْگ مین کیا بلا هَي ایکْ کي کہتي دس دَوڑ آئي اَور اُنْهون ني بانْدِي کو نِکال باهر کِیا دیکھکر حضْرت ني فرْمایا کِه اِس مُرْدار کي میري رُوبرُو سَو تازِیاني مارو بات کي کہتي هِي لوگون ني سَو کوڑي گِنْکر بیدریغ لگائي اُس ني پچاس هنْس هنْسْکر اَور پچاس رو روکر کھائي یِهه تماشا دیکھ بادْشاه ني اُسي پاس بُلاکي پُوچھا کِه سُن تو مار کھاني سي آدْمِي روتا هَي تُو جو هنْسِي

No. 17.

لاڑ کپُور نام دو کلاوَنت ایکٹ دِن اَکبر بادشاہ کي رُوبرُو خُوب گاۓ
شاہ ني رِیجھ کر ھاتھِي دِیا بي لي آۓ برس ایکٹ کي بعد اُن دونون
بھاۓیون کي جِي مین آیا کِہ آج ھاتھِي کِي خُوراکٹ چلکر دیکھین کِہ
کِتنا کھاتا ھَي غرض راتِب کي وَقت موڑھا بِچھا ھاتھِي کي پاس
جا بیٹھي اَور اُسکا کھانا دیکھ نِہایَت حَیران و فِکّرمند ھو آپس مین
کہني لگي کِہ بھاۓ صاحِب بادشاہ ني یِہہ ھماري پِیچھي کوئي بڑي
بلا لگا دِي نہ اِسي بیچ سکین نہ کِسِي کو دي سکین جو یِہہ چند روز
یَہان رھي تو اِسکي کھاني کي آگي ھمارا گانا بجانا سب خاکٹ مین
مِل جائیگا اِتنا کہہ کُچھ دِل مین سمجھ ڈھولکٹ تنبُورا اُسکي گلي
مین ڈال چھوڑ دِیا اُسني شہر مین جا دھُوم کِي اَور شہرِیون ني جا
بادشاہ کي یَہان فریاد شاہ ني فرمایا دیکھو کِس کا ھاتھِي ھَي کِسي ني
آ عرض کِي کِہ جہان پناہ لاڑ کپُور کا حُکم کِیا کِہ اُنھین بُلواؤ کہني کي
ساتھ ھِي وي آن حاضِر ھُوۓ دیکھتي ھِي خفا ھو حضرت ني کہا
کیُون بي تُم ني ھاتھِي کیُون چھوڑ دِیا اُنھون ني ھاتھ باندہ عرض کِي
قِبلۂ عالم غُلام کو جو ھُنر آتا تھا سو برس روز مین سب سِکھلا ڈھولکٹ
تنبُورا اُسکي ھاتھ دِیا اِس لِیي کِہ شہر بادشاھِي ھَي اِس مین جاکر

بازُوؤن پر دِیي بي حِجاب کھُلي بنْدون کھڑِي دیکھتِي هَي اُسْکي بیباکِي
دیکھ شاهْزادي ني رِیجھکر باپ سي کها جهان پناه دیکھِیي یِهہ عَورت
کِس بیحِجابِي سي اِدْهر دیکھتِي هَي شاه ني شاهْزادي کِي بدطِینتي
دیکھ فرْمایا بابا جان باپ بھاٴِي کي رُوبرُوحِجاب کیا چاهِیي یِهہ سُن
شاهْزاده شرْماکر چُپ هو رها

No. 16.

کِسِي گانْو مین ایکٹ لڑْکا چھه دام کِي کَوڑِي لي بھڑْبھُونْجي کِي
دُوکان پر چبینا لیني گَیا اُسْني کَوڑِي لي چبینا تول دِیا اِس ني کھنْبھي
کو گھہْڑِي مین کر دونون هاتھ بڑْها لیتي تو لِیا پر هاتھ نه نِکال سکا
تب روني لگا اُسْکا رونا سُن بَہُت سي لوگٹ وَهان جمْع هُوٴي اَور
هاتھون مین کھنْبھا دیکھ حَیران کِسِي کِي عقْل کُچھ کام نکرْتِي تھِي
نِدان ایکٹ ني اُن مین سي کها که بھاٴِي لال بُجھکڑ آوي تو یِهہ لڑْکا
بچي نہین تو اِسْکا بچْنا دُشْوار یِهہ سُن کوٴي اُسْکا مالِکٹ لال بُجھکڑ کو بلا
هِي لایا اَور آتي هِي اِنْهون ني دیکھکر فرْمایا که

بُوجھي لال بُجھکڑا اَور جو بُوجھي کو
چھان بلینْڈا دُور کرو اِسي اُوپر کرْکي لو

سِواي افِيم اَور کِسِي نشي سي آشنا نہِين يِہہ بات سُن بَہُت خُوش
ہو افِيم کِي ڈِبِيا نِکال اُن ني آپ کہا اُسي ديکر کہا کِہ مِيان آج ہمارا
جِي چاہْتا ہَي مِيٹھي چانْوَل جلْدِي سي پکا دو تو کھائين بہُت
خُوب کہْکي پکاني لگا اِس مين پِينک جو لگِي تو دو پہر گُذر گَيي
آقا ني پُکارْکي کہا کِہ اري بھاِئي چانْوَل پکي يا نہِين بولا کِہ خُداوَنْد
پک چُکي ہَين پر دم دينا باقِي ہَي کہا جلْدِي لاؤ قِصّہ کوتاہ بہ ہزار
خرابِي فجْر سي پکاتي پکاتي شام کو تيّار کر لي گَيا ديکھْکر آقا ني کہا
شاباش کيا جلْدِي پکا لايا ہَي اِتْني بات کي سُنْتي ہِي وُہ ہاتھہ جوڑْکر
بولا کِہ قِبْلہ فِدْوِي سي آپ کِي نَوکرِي نہو سکيگِي کہا کيُون جَواب دِيا
اَيسِي شِتابِي مين ايک روز ميرِي جان جاتِي رہيگِي اَور چلا گيا

No. 15.

شاہ جہان بادْشاہ دارا شُکوہ شاہْزادي کو بَہُت چاہْتي تھي ايک روز
انْبارِي دار ہاتھِي پر سَوار اَور دارا شُکوہ خَواصِّي مين چلي جاتي تھي
اِس مين شاہْزادي ني ايک طرف ديکھا جو کوئِي ساہُوکار بچِّي سولہ
سْترہ برس کِي جِس کا چانْد سا مُکھْڑا کاجل مِسّي لگائي پان کھائي
نکھہ سِکھہ سي سِنْگار کِيي جَوانِي کا مد پِيي دونون ہاتھہ کِواڑ کي دونون

No. 13.

كوئي پوستي جنگل مين بيٹھا پيالي مين پوست گھول رہا تھا اتفاقاً
کسي جھاڑ جھوڑ سي ايک خرگوش جو نکل دوڑا تو اُس کي دھکّي
سي اُس کا پياله لڑھک پڑا يہہ خفا ہو بولا کہ تجھ سي کيا کہين بھلا
تيري مُربّي ہِي سي جاکر کہينگي اِتنا کہہ کُونڈِي سونٹا بغل مين دبا
شہر مين جا ہر ايک چوپائي کو ديکھتا چلا ندان ايک گدھي کو جو
اُس کي رنگ سي مُشابِہ پايا تو گدھي والي سي جاکر کہا کہ تيري
اِس جانور کي بيٹي ني ميرا پوست کا پياله بھرا ہُوا لڑھا ديا اُس ني
کہا کہ جِس کي بيٹي ني لڑھايا هَي اُسِي سي جاکي کہو يہہ سُن وہ
گدھي کي پاس جا اُسکي پيٹھ پر هاتھ رکھ چاهي کہ کُچھ کہي وُنہين
اُس ني پھِرکر ايک اَيسِي دُلتي مارِي کہ يہہ بيچاره آه کر بيٹھ گيا اَور
هنسکر بولا کہ کيون نه ہو جِس کا مُربّي اَيسا ہو اُسکا لڑکا وَيسا هُوا هِي
چاهِيي اِتنا کہہ چلا آيا

No. 14.

ايک شخص بڑا افيمي تھا اُسکي يہان کوئي خِدمتگار نيا نوکر ہُوا اُن
ني اُس سي پُوچھا کہ مِيان تُو کُچھ نشه تو نہين پِيتا بولا پِير مُرشِد غُلام

No. 12.

دو آشنا مِلکر سَیر کو نِکلي اَور چلي چلي دریا کِناري پر پُہنچي تب
ایکٔ ني دُوسري سي کہا کِه بهاِئي تُم یَہان کهڑي رهو تو مَین جلدي
سي ایکٔ غوطه لگا لُون اُس ني کہا بَہُت بِہتر یِہه سُن وُه بِیس رُوپَي
اُسي سُپُرد کر کپڑي کِناري پر رکهه جون پاني مین پَیٹها تون اُسني
چالاکي سي وي رُوپَي کِسي کي هاتهه اپني گهر بهیج دِیي اُس ني نِکل
کپڑي پہن رُوپَي مانگي یِہه بولا حِساب سُن لو اُس ني کہا ابهي دیتي
دیر نہِین هُوئي حِساب کَیسا غرض دونون سي تکرار هوني لگي اَور سَو
پچاس آدمي گهیر آئي اُن مین سي ایکٔ ني رُوپَي والي سي کہا کِه
مِیان کیُون جهگڑتا هَي حِساب کِس لِیي نہِین سُن لیتا هارمان اُس ني
کہا اچّها کہه وُه بولا جِس وَقت آپ ني غوطه مارا مَین ني جانا ڈُوب
گَیي پانچ رُوپَي دي تُمہاري گهر خبر بهیجي اَور نِکلي تب بهي اَور
پانچ رُوپَي خُوشي کِي خَیرات مین دِیي رهي دس سو مَین ني اپني
گهر بهیجي هَین اُنکا کُچهه اندیشه هو تو مُجهه سي تمسُّک لِکهوا لو یِہه
دهاندهلپني کِي بات سُن وُه بیچاره بولا بهلا صاحِب بهر پائي

اِس لِیي مَین روتا هُون یِہ سُن سب کهِل کهِلا اُٹهي اَور واعِظ شرمِندہ
هو دم کها رها

No. 10.

ایک کایَتهہ کم سَوار گهوڑي پر بَیٹها بازار مین چلا جاتا تها کِسي شاہ سَوار
ني اُسي میندکِي سي بهِي پِیچهي هٹا بیٹها دیکه کي کها کِہ بهَیّا جِي
ذرا آگي هٹ بیٹهو بولا کیُون کها آسن خالِي هَي پهِر اُسني جَواب دِیا
کیا تُمهاري کهي سي هٹ بیٹهینگي جَیسي سائِس ني بِٹها دِیا هَي
تَیسي بیٹهي چلي جاتي هَین

No. 11.

کِسي بڑي آدمِي کي پاس ایک خُوش مسخرہ آ بیٹها تها اَور اُنکي
یہان کہِین سي گُز آیا اُسني ظرافت سي کها کِہ خاوِند مَین ني عُمر بهر
مین تِین دفعہ گُز کهایا هَي بولا بیَان کر کها ایک تو چهٹهِي کي دِن
جنم گهُونٹِي مین کهایا تها اَور ایک کان چهِدایا تها تب اَور ایک آج
کهاؤُنگا اُن ني کها جو مَین ندُون بولا دو هِي دفعہ کهایا سہِي

تِیرانْدازِي کرْتي تهي اَور شرْط یِہ تهِي کِه جو اِس رُوپَي کو اُڑاوي سو لي اِتّفاقاً کِسِي فقِیر ني جا وَهِین اُن سي سُوآل کِیا اُن مین سي ایک ني هنْسْکر کها شاه صاحِب نِشانه مارو اَور رُوپِیَه لو فقِیر ني جهت اُسْکي هاتھ سي تِیر کمان لي یا معْبُود کرْکي ایک تِیر اٹْکل پچُّو مارا کِه وُه رُوپِیَه اُڑ گیا وي بولي واهوا اُن ني دَوڑْکر رُوپِیَه تو اُٹها لِیا اَور کها کیُون بابا فقِیر کو کُچھ جَواب نه مِلا اُن مین سي ایک ني کها سائِین رُوپِیَه تو لِیا اب کیا کهْتي هو بولا بابا یِہ تو میخ مارْکي لِیا هَي ابْهِي فقِیر کا سُوآل باقِي هَي

No. 9.

ایک واعِظ کِسِي گانْو مین کِتْني ایک آدْمِیون کو وَعْظ کرْتا تها اِس مین کوئِي گنْوار بهِي وَهان آ بَیٹها اَور لگا اُس کا مُنْھ دیکھ دیکھ بیقرار هو روني اِس کو روتا دیکھ سب ني جانا کِه یِہ کوئِي بڑا موم دِل هَي جو اِتْنا روتا هَي ایک ني اُس سي پُوچها کِه بهائِي سچ کهہ تُو جو اِتْنا روتا هَي تیرِي دِل مین کیا آیا هَي واعِظ کو اُنْگلِي سي بتا بولا کِه اِن مِیان کِي ڈاڑْھِي هِلْتي دیکھ مُجهي اپْنا مُوا هُوا پیارا بکْرا یاد آیا کِه جب نه تب اُس کِي بهِي اِسِي طرح ڈاڑْهِي هِلْتِي تهِي

کِي نظر جو اُس پر پڑي اُس مين اپني صُورت ديکھ نِهايَت رنجيده خاطِر هُوا اَور کها کِه جب اَيسا بُرا مُنه هَي تبهي کِسي ني رستي مين پهينک دِيا هَي

No. 7.

کوئِي راجپُوت بَهُت اِفيم کهاتا تها اِتِفاقاً اُسي سفر درپيش هُوا اَور کِسي منزِل مين جاکر اُترا وَهان کي لوگون ني آکر اُسي کها کِه ٹهاکُر صاحِب يَهان چورِي بَهُت هوتِي هَي آپ چَوکسِي سي رهِيگا يِه بات سُنکر رات تو اُس ني جاگ‌کر کاٹِي پر يِه بات جِي مين رکهي کِه چورِي بَهُت هوتِي هَي فجر هوتي هِي گهوڑي کِي پِيٹه لگا ايک شهر کي بِيچ چلا جاتا تها کِه ايکا ايکي پِينک سي چَونک‌کر پُکارا اري رمچيرا اري رمچيرا گهوڑا کهان وُه بولا مهاراج گهوڑي پر تو بَيٹهي هِي جاتي هو اَور گهوڑا کَيسا کها بيٹا اِس بات کا کُچه مُضايَقه نهين ليکن هُشيار رهنا خُوب هَي

No. 8.

کَئي ايک اميرزادي کِسي جگه ايک ميخ گاڑ اُس پر رُوپيَه رکه

لیکر آیا اُس نی کہا کِہ کیا ہَی کہا حضرت سلامت مَین بُوجْھا تھا کِہ شایَد میرا گدْھا بولْتا ہَی

No. 4.

ایک وَزِیر کا بیٹا نادان و کُنْد ذِہْن تھا وزِیر نی ایکْ دانا کی پاس اُسی بھیجا اَور کہا کِہ اِس لڑْکی کو ترْبیَت کر شایَد کِہ عقْلْمنْد ہو جاوی چُنانْچہ دانا نی اُس کِی تعلِیم مین بہُت سِی کوشِش کِی پر کُچْھ فائدہ نہُوا پس لاچار ہوکر لڑْکی کو اُس کی باپ کی پاس پھیر بھیجا اَور کہا کِہ تیرا بیٹا عاقِل نہیں ہُوا اَور مُجْھی دِیوانہ کِیا

No. 5.

ایکْ روز اکْبر شاہ نی بِیرْبل سی پُوچھا وُہ کیا ہَی جِسّی بادْشاہ کا نام تمام مُلْکون مین شُہْرہ پکْڑی اَور نجاتِ آخِرت ہو عرْض کِی دو چیزین ایکْ عِبادت اَور دُوسْرِی خَیرات

No. 6.

ایکْ حبْشِی کِسِی راہ سی چلا جاتا تھا ایکْ ٹُوٹا آئِینہ پڑا ہُوا تھا اُس

No. 1.

احْمق بِن حبّنق ایکٹ شخْص تها جو اپْني کو پہچانْني کي واسْطي
ایکٹ مالا گلي مین رکهْتا تها اِتّفاقًا ایکٹ روز سو گیا تو اُس کي چهوٹي
بهائِي ني وُہ مالا اپْني گلي مین رکها احْمق ني جاگ کر پُوچها کِہ تُو
احْمق بِن حبّنق هَي پس مَین کَون هُون

No. 2.

ایکٹ طالِبُ ٱلْعِلْم کِسي تیلِي کي گهر گیا اَور اُس کي بَیل کي گلي مین
گهنْٹا دیکها پُوچها یِہ کیا هَي کہا اُس ني اِسي کِي آوازِ سي اِس کا چلْنا
مُجْهي معْلُوم هوتا هَي طالِبُ ٱلْعِلْم ني کہا کِہ اگر کهڑا کهڑا هِلایا کري تو
کیا دریافْت هووي تیلِي ني جَوَاب دِیا کِہ میرا بیَل طالِبُ ٱلْعِلْم نہِین

No. 3.

ایکٹ شخْص نِہایَت بد آواز تها وُہ اپْني کو خُوش آواز جانْتا تها قضاکار
ایکٹ دِن وُہ شخْص کُچْهہ گا رہا تها اُس کي نزْدِیک ایکٹ دهوبِي رسّي

